

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MUZIKOS PEDAGOGIKOS IR VIZUALIŲJŲ MENŲ KATEDRA

GINTAS URBONAS

Muzikos studijų programos

IV kurso studentas

**INSTRUMENTINĖS MUZIKOS VIETA 5-8 KLASIŲ MOKINIŲ
MUZIKOS KLAUSYMOSI PROCESSE BENDROJO UGDYMO
MOKYKLOJE**

BAKALAURO DARBAS

Darbo vadovė
lekt. Jūratė Deveikytė

Šiauliai, 2018

BAIGIAMOJO DARBO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

Patvirtinu, kad mano _____

(vardas, pavardė)

Bakalauro darbo tema _____

(bakalauro darbo pavadinimas)

yra originalus autorinis darbas, mano pačio atliktas savarankiškai. Darbas nebuvo pateiktas ar naudotas jokiaje kitoje mokymo įstaigoje. Darbe nėra plagijavimo, sukčiavimo ar kitų mokslo etikos pažeidimų.

(vardas, pavardė)

(parašas)

Urbanas Gintas. Instrumentinės muzikos vieta 5–8 klasių mokinių muzikos klausymosi procese bendrojo ugdymo mokykloje. Bakalauro baigiamasis darbas. Darbo vadovas(-ė) – lekt. Jūratė Deveikytė. Šiaulių universitetas, Muzikos pedagogikos ir vizualiųjų menų katedra. – Šiauliai, 2018.

SANTRAUKA

Bakalauro darbo tikslas – nustatyti instrumentinės muzikos reikšmę paauglių gyvenime bei ugdymo procese. Tikslui pasiekti iškelti uždaviniai: apžvelgti muzikos klausymosi turinį instrumentinės muzikos aspektu, pateikti instrumentinės muzikos sampratą ir raidą, išskirti muzikos klausymosi ypatumus bei iširti paauglių muzikos klausymosi tendencijas. Tyrimui atlikti naudoti metodai: mokslinės bei metodinės literatūros ir anketinės apklausos rezultatų analizė. Tyrime dalyvavo 5–8 klasių mokiniai, viso 114 respondentų. Iš analizavus mokslinę literatūrą, gautos šios išvados: instrumentinės muzikos raidai didelę įtaką darė instrumentų tobulėjimas, naujų instrumentų atsiradimas, Renesano laikotarpio kompozitorių kūryboje instrumentiniai kūriniai užėmė svarbesnę vietą nei vokalinė muzika. Išanalizavus vadovėlius pastebėta, kad įvairūs autoriai kūrinių klausymosi turinį ir metodus pateikia skirtingai. Muzikos klausymas neatsiejamas nuo pažinties su atskirais instrumentais ir jų skambesiu. Tai praturtina muzikos girdėjimą ir jos suvokimą suvokimą. Atlikus tyrimą nustatyta, kad pamokoje muzikos klausymasis yra pagrindinė veikla. Instrumentinės muzikos kūrinių mokykloje yra klausomasi. Mokytojai atkreipia dėmesį į muziką atliekančius instrumentus, dauguma mokinių instrumentus atpažįsta pagal tembrą ir skambesį. Mokiniai labiau patinka klausyti pop muziką, kurioje vyrauja vokalas. Respondentų nuomone, muzika jiems suprantamesnė, kada yra paaiškinamas kompozitoriaus užmanymas.

Urbonas Gintas. The Place of Instrumental Music in the Listening to the Music Process of the 5–8 Grade Pupils in General Education School. Bachelor's thesis. Advisor: lect. Jūratė Deveikytė. Šiauliai University, Department of Music Pedagogy and Visual Arts. – Šiauliai, 2018.

SUMMARY

The aim of the bachelor's paper is to determine the meaning of instrumental music in the life of adolescents and in the process of education. Objectives to achieve the goal: to review the content of music listening in the aspect of instrumental music, to present the concept and development of instrumental music, to distinguish the peculiarities of listening to music and to study the tendencies of listening to the music of young people. Methods used for the research: analysis of scientific and methodological literature and questionnaire survey results. The study involved 5th–8th graders, a total of 114 respondents. After analyzing the scientific literature, the following conclusions were obtained: instrumental music development was strongly influenced by the development of instruments, the emergence of new instruments. Instrumental compositions of the Renaissance period composers occupied a more important place than vocal music. Having analyzed the textbooks, it was observed that various authors present different listening content and methods. Listening to music is inseparable from the familiarity with the individual instruments and their sound. It enriches the hearing of music and its perception. The study found that listening to music is a key activity in the lesson. Pupils listen to instrumental music at school. Teachers focus on music instruments, most of the students recognize instruments according to timbre and sound. Students are more likely to listen to pop music, which is dominated by the vocal. According to the respondents, music is more comprehensible to them when the composer's idea is explained.

Turinys

ĮVADAS.....	6
1. INSTRUMENTINĖ MUZIKA MUZIKINIO UGDYMO PROCESE	9
1.1 Instrumentinės muzikos samprata ir raida	9
1.2 Instrumentinės muzikos formos ir žanrai.....	11
1.3 Instrumentinė muzika muzikinio ugdymo turinyje bendrojo ugdymo mokykloje	13
2. INSTRUMENTINĖS MUZIKOS KLAUSYMOSI YPATUMAI.....	22
2.1 Muzikos klausymosi reikšmė paauglystės laikotarpiu.....	22
2.2 Muzikos klausymosi veikla ir metodai	23
2.3 Instrumentinės muzikos klausymosi ir suvokimo specifika	25
3. PAAUGLIŲ POŽIŪRIO Į INSTRUMENTINĖS MUZIKOS REIŠMĘ MUZIKINIAME UGDYMO PROCESE TYRIMAS.....	27
3.1 Tyrimo metodika, organizavimas ir eiga	27
3.2 Tyrimo rezultatų analizė	27
IŠVADOS.....	40
LITERATŪRA	41
PRIEDAI	43

IVADAS

Temos aktualumas. Muzikos reikšmė žmogaus gyvenime, aplinkoje ir ugdymo procese užima svarbią vietą. Kiekviena nauja diena prasideda nuo mus supančių muzikos garsų – garsai supa veikloje, kasdienėje buityje. Muzika pasižymi įvairiomis formomis, žanrais, atlikimo būdais, atlikėjų sudėtimi ir pan, o jos įvairovę sudaro instrumentinė, vokalinė muzika. Šis muzikos pasaulis gali formuotis kaip kasdienis gyvenimo fonas, į kurį nesigilinama, kuris nenagrinėjamas. Tačiau muzika gali būti ir apmąstymų, suvokimo, analizės objektas. Ypač didelę reikšmę ji turi paauglių gyvenime. Šiandien paaugliai laisvalaikiu labiau linkę klausyti vokalinės muzikos. Tam nemažai įtakos turi visuomenės muzikinis skonis. J. Fett (2003) atliko tyrimą, kuriuo siekė sužinoti, kokios muzikos išties klausosi paaugliai. Buvo apklausti paaugliai nuo 12 iki 19 metų. Šiame tyrime paaiškėjo, kad dauguma apklaustųjų vienareikšmiškai mėgsta klausyti šiuolaikinių pop stiliaus kūrinų, kita apklaustųjų dalis labiausiai klauso hip–hopo ir repo. Tyrimo metu taip pat pastebėta, kad paauglių nuomone, atliekant muziką svarbiausias vaidmuo turi tekti vokalistui. L. Baptiste Renee, M. Agustin Zenia (2009) teigia, kad būtent muzikos mokytojai turi atsakingai parinkti muzikos klausymui skirtus kūrinius, ypač todėl, kad mokinių muzikiniai skoniai labai įvairūs.

Apžvelgus bendrojo ugdymo programas, akivaizdu, kad muzikos mokymo pagrindą vidurinėse klasėse sudaro dainavimas (E. Balčytis, 1999). Pamokų metu muzikos mokytojai skatina vaikus dainuoti liaudies dainas. Žymaus muzikos pedagogo, vadovėlių autoriaus E. Balčyčio nuomone bendrojo ugdymo mokyklose muzikos mokymo turinyje vyrauja dainavimo veikla. Šiandieninė muzika labiau orientuota į vokalinę muziką, todėl ir mokiniams sunku įsivaizduoti muziką be vokalo, kurią atliktų tik instrumentai. Instrumentinė muzika yra neįvertinta. Lietuvoje turime įvairių orkestrų, kurie skiriasi sudėtimi, atliekama muzika. Orkestro sudėtį lemia kūrinių žanrai ir formos. Tam, kad suprastume instrumentinę muziką, būtina ne tik suprasti muzikos išraiškos priemones, formą, stilių, bet ir pažinti, atskirti instrumentus ir jų savybes. Apie pačius muzikos instrumentus, jų reikšmę, įvairovę ir svarbą rašo R. Urniežius (2001). Rytis Urniežius pabrėžia, kad instrumentus pažinti yra būtina. Instrumentinę pažinimo svarbą iliustruoja žymaus kompozitoriaus H. Berliozos gyvenimo patirtis, kurią jis pateikia kaip postūmį kurti muziką įvairiems instrumentams. Pats kompozitorius H. Berliozas pirmiausia iš savo mokytojų įgijo žinių apie instrumentus, išmoko juos pažinti, o tik vėliau pradėjo kurti muziką instrumentams.

Šiame darbe bus siekiama išsiaiškinti, kokios muzikos mėgsta klausyti paaugliai ir kokią vietą, jų pasirinkime sudaro instrumentinė muzika. Bus siekiama atrasti ryšį tarp vaikų, kurie groja instrumentais, ir tų, kurie negroja, supranta ir mėgsta klausytis instrumentinės muzikos. Pastebėta, kad pažinti instrumentinę muziką yra rekomenduojama ir bendrojo ugdymo mokyklose. Muzikinio ugdymo tikslas mokykloje yra siekis ugdyti visapusišką, kūrybingą asmenybę, tad be instrumentinės muzikos pažinimo mokiniai tarsi netenka galimybės geriau pažinti muziką, ją perprasti ir pasijusti kūrybiškais. Svarbu sudaryti galimybių vaikams geriau pažinti instrumentinę muziką, atskleisti instrumentinės muzikos grožį, prasmę, išmokyti klausyti ir suprasti įvairių stilių ir žanrų instrumentinę muziką. Šiuo metu bendrojo ugdymo mokyklose beveik nelikę orkestrų, tad pamokų metu vaikai geriausiu atveju gali tik paliesti muzikos instrumentus. To, neužtenka norint juos pažinti, atskirti skambesį, suprasti atliekamą muziką, ypač jei autorius nepateikia kūrinio programinio turinio. Vaikai, nepažindami instrumentų ir neklausydami jų atliekamos muzikos, negeba suprasti instrumentinės muzikos kūrinio audinio, faktūros ir pan.

Bendrojo ugdymo mokykloje greičiausias būdas pažinti instrumentinę muziką – muzikos klausymosi veikla pamokoje. Tačiau muzikos klausymasis yra viena sudėtingiausių veiklų pamokoje. Tai pripažįsta mokslininkai, pedagogai A. Girdzijauskas (2012), E. Balčytis (1986), R. Urniežius (2001). Šiandien ieškoma naujų metodų, technologijų, padėsiančių šią veiklą padaryti efektyvesnę. A. Girdzijauskas (2012) susistemino nemažai muzikos klausymosi metodų. Pedagogai turi galimybę ne tik naudoti A. Girdzijausko siūlomus metodus, bet ir kūrybiškai pritaikyti juos pagal savo ar mokinių poreikius. E. Sakadolskienė (2012) rašė, kad svarbiausia ne tai, kokį iš tiesų metodą pasirinkti, o kaip sugebėti, klausantis muzikos kūrinio, išlaikyti mokinių dėmesį per visą kūrinį, kaip abstrakčias muzikos sąvokas paversti konkrečiomis. Naujosios technologijos, kaip ir metodai, yra labai svarbios. Senovėje žmogus savarankiškai kūrė melodijas, šiomis dienomis neįmanoma klausytis muzikos be naujų technologijų integracijos. Svarbu paminėti, kad metodai ir šių dienų technologijos sparčiai kinta ir tobulėja.

Tyrimo problema. Kaip jau teigta, paaugliai labiau mėgsta klausyti vokalinės muzikos nei instrumentinės, todėl nukenčia visapusiškas muzikos suvokimas. Vaikai nėra motyvuoti klausyti instrumentinės muzikos, nes tai nėra jų skonio muzika. Mokytojui kyla iššūkis, kaip sudominti mokinius instrumentine muzika, kaip išmokyti girdėti ir suprasti instrumentinės muzikos faktūrą, suprasti užkoduotą muzikinę mintį. Tam, kad tai pavyktų, dar reikia išspręsti drausmės, dėmesio išlaikymo, koncentracijos problemas. R. Girdzijauskienė (2009) teigia, kad muzikos klausymasis yra sudėtingiausia, problematiškiausia veikla. E. Balčytis (1986, p.33) yra pasakęs, kad „norint suvokti muziką, reikia labai susikaupti, mokėti koncentruoti dėmesį...“.

Svarbi problema, turinti įtakos muzikos klausymosi kokybei, yra mokytojų skubėjimas pamokos metu. Muzikos pamokose mokytojai turi organizuoti nemažai skirtingų muzikinių veiklų. Mokytojai dažnai neturi pakankamai laiko išklausti visą muzikos kūrinį, dažniausiai klausomas tik fragmentas. Pasak J. Wuytack ir G. Boal Palheiros (2009), sunkesnio žanro muzikiniai kūriniai ne visada leidžia suvokti jos visumą, tačiau girdint lengvus muzikinius kūrinius galima suvokti visumą jau kūrinio pradžioje. B. Snyder (2000) taip pat pažymi, kad pirmą kartą klausydami kūrinį mes tik pagauname esmę, o klausydami keletą kartų gebame sudėlioti įvykio eigą. R. Girdzijauskienės (2009) atliktas tyrimas parodė, kad kūriniai nėra klausomi ištiesai, muzikinis pažinimas yra siauras ir dėl to nukenčia mokinių lavinimas. Šiandien vaikų muzikos klausymasis nukenčia ir dėl bendrojo ugdymo programos reikalavimų, ir dėl visuomenės primetamo muzikinio skonio.

Tyrimo objektas. instrumentinės muzikos klausymasis ir supratimas bendrojo ugdymo mokykloje vidurinėse klasėse.

Tyrimo tikslas. nustatyti instrumentinės muzikos reikšmę paauglių gyvenime bei ugdymo procese.

Uždaviniai:

1. Pateikti instrumentinės muzikos sampratą ir raidą;
2. Apžvelgti muzikos klausymosi 5–8 klasėse turinį instrumentinės muzikos aspektu;
3. Išskirti muzikos klausymosi proceso ypatumus bei susieti su instrumentinės muzikos klausymosi specifika;
4. Ištirti paauglių muzikos klausymosi tendencijas ir instrumentinės muzikos vietą jose.

Tyrimo metodai: mokslinės, metodinės literatūros, anketinės apklausos rezultatų analizė.

Tyrimo bazė ir imtis. Tyrimas buvo atliktas Šiaulių miesto „Romuvos“ progimnazijos 5-8 klasėse. Iš viso buvo išdalinta 114 anketų: 5 kl. – 25, 6 kl. – 28, 7 kl. – 47, 8 kl. – 14.

Darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, vienas priedas. Pirmajame skyriuje aptariama instrumentinės muzikos vieta muzikinio ugdymo procese. Antrajame skyriuje kalbama apie muzikos klausymosi ypatumus paauglystėje, apžvelgiami muzikos klausymosi metodai, aptariama instrumentinės muzikos klausymosi specifika. Trečiame skyriuje pristatomas 5–8 klasių mokinių požiūris į instrumentinės muzikos reikšmę muzikiniame ugdymo procese tyrimo duomenys ir jų analizė.

1. INSTRUMENTINĖ MUZIKA MUZIKINIO UGDYMO PROCESĖ

1.1 Instrumentinės muzikos samprata ir raida

Seniai žinoma, kad instrumentinę muziką atlieka tik instrumentalistai. Instrumentų įvairovė yra gausi, ją sudaro pučiamieji, styginiai, klavišiniai, mušamieji instrumentai. Kiekvienas muzikos instrumentas išsiskiria savu tembru, diapazonu, skambesiu, panaudojimo galimybėmis, atlikimo būdu, medžiagomis, iš kurių jie pagaminti. Kalbant apie muzikos instrumentų skambėjimo specifiką, atlikimo galingumą, raidą, galima teigti, kad vienais muzikos instrumentais galima pagal galimybes atlikti vienokią muziką, o kitais instrumentais visiškai kitokią muziką.

Muzika visais laikais žmogui turėjo daug reikšmės. Vieni muziką atlikdavo instrumentais, kiti dainuodami. Kiek daug yra skirtingų muzikos instrumentų, tiek daug įvairiausių muzikos jiems parašyta. Vienur muzika skamba linksma, kitur liūdna, rimta. Muzikos skambesys iš dalies priklauso nuo instrumento tembro. Vokalinėje muzikoje muzikos instrumentai dažniausiai yra panaudojami fonui, skiriama tik akomponimento funkcija, tuo tarpu vokalistui suteikiamas pagrindinis vaidmuo. Didelę įtaką padarė kompozitorių nuolatinis tobulinimasis, ieškojimas savo darbuose naujų instrumentų. Norint sužinoti, kaip tai viskas vyko, reiktų apžvelgti muzikos istorijos raidą instrumentų bei instrumentinės muzikos kaitos aspektu.

Muzikos vystymasis nuėjo ilgą kelią. Muzikos istorija yra skirstoma į epochas, kurios dėka muzika vis tobulėjo ir iki šiol yra tobulinama. Pasak Donato Katkaus (2006), kiekviena epocha išsiskiria savitu bruožu, savybėmis bei stiliumi. Visais laikais žmogus stengėsi save išreikšti. Todėl žmonės pradėjo kurti. Muzikoje žmogus save galėjo parodyti trimis būdais: 1) sukurdamas instrumentus, 2) atlikdamas muzikos kūrinį, 3) rašydamas muzikos kūrinį. Vienur ar kitur žmonių saviraišką, kūrybiškumą koordinavo valstybė, todėl vienoje šalyje instrumentinė muzika sparčiau vystėsi, kitose lėčiau. Manoma, kad muzikos istorija yra prasidėjusi anksčiau nei pirmasis žodis. Jau nuo Antikos laikų buvo muzikos užuominų, palikimų ateinančioms epochoms. Manoma, kad šioje epochoje atsirado ritmas, o vėliau natos. Šios muzikos išraiškos priemonės paskatino atsirasti muzikos instrumentams. Jau viduramžiais atsirado nemažai muzikos instrumentų: būgnai, arfos, išilginė fleita, dūdmaišis. Visi tuo laiku sukurti instrumentai buvo svarbūs muzikos raidai. Šiuos instrumentus naudojo ne tik paprasti žmonės, jie buvo ypač populiarūs tarp tais laikais vadinamų *klajojančių muzikantų*.

Renesanso laikotarpiu buvo tobulinami senieji instrumentai, tačiau pamažu atsirasdavo nauji instrumentai, muzikai suteikė naujų spalvų. Būtent šiuo laikotarpiu išpopuliarėjo instrumentinė muzika, kuri tuo metu buvo labiau vertinama nei vokalinė. Atsiradus nemažai įvairių instrumentų, buvo stengtasi juos sujungti į vieną visumą, pasekmė – atsirado darinys, pavadintas „orkestru“. Pirmuosius orkestrus sudarė įvairaus tipo instrumentai: pučiamieji, styginiai, klavišiniai, mušamieji (perkusijos). Šiandien „orkestras“ – tai organizuota, styginių ir pučiamųjų instrumentų grupė. Būtų galima pasakyti, kad būtent orkestrą sudarantys instrumentai ir padarė nemažą įtaką paties orkestro ir instrumentinės muzikos evoliucijai. Jei ne kompozitorių rašomi kūriniai, vargu, ar šiandien turėtume tiek daug gausių, įvairių instrumentų orkestro sudėtyje. Galima sakyti, kad kompozitorių sukurti kūriniai iš dalies reikalavo ne tik techniško, bet ir tam tikrų muzikos instrumento tembrų. Tai paskatino atsirasti naujiems instrumentams. Pasak R. Urniežiaus (2001), iki vėlyvojo Baroko orkestrus sudarančių instrumentų sąrašai buvo įspūdingi, tačiau, autoriaus nuomone, nereikėtų laikyti orkestro evoliucija, nes tuo metu buvo vardinami tik tų laikų naudojami instrumentai. Autorius taip pat nurodė, kad tais laikais kompozitorių rašyti kūriniai instrumentams išstūmė žmogaus balsą, nes muzikos instrumentai prilygo žmonių balsų diapazonams, tembrams.

Klasicizmo epochoje didesnę dėmesį buvo pradėta skirti styginiams instrumentams. Labai didelę įtaką styginiams instrumentams padarė Vienos klasikai bei jų kurti kūriniai. Šių kompozitorių muzika pasižymi technišku, jų muzikai būdingi pasažai, ko iki tol nebuvo. Pasak James K. Palmer (2017), daugumai žmonių muzikos pasažai sukelia emocijas, tačiau kiek įgūdžių reikia, kad gebėtum pasažais pakeisti muziką. James K. Palmer didelę dėmesį straipsnyje skiria Vienos klasikams, ypač J. Haidnui ir V. A. Mocartui, kurių techniški pasažai instrumentalistams buvo didžiulis iššūkis, nes atlikėjai turėjo būti techniškai pajėgūs atlikti pasažą. Styginiai instrumentai buvo pradininkai pasažų atlikimui.

Romantizmo laikotarpiu taip pat buvo gabių kompozitorių, kurie gebėjo ne tik parašyti sudėtingus kūrinius, bet ir į orkestro sudėtis įrašyti retai naudojamus, neįprastus instrumentus. Tokių kompozitorių nebuvo ypač daug, tačiau vienas tokių – Richardas Štrausas, įnešė naujovių. R. Malcom (2012) rašo apie R. Štrauso sugebėjimą virtuoziškai bei talentingai orkestruoti kūrinius. Kompozitorius ne tik gebėjo sukurti ypatingus efektus su retai naudojamais instrumentais, tačiau ir šiuos instrumentus gebėjo įjungti į orkestro sudėtį, ko iki tol nebuvo padarę kiti kompozitoriai. Visos šios naujovės paskatino atsirasti vadinamam modernizmo judėjimui.

Apibendrinant galima teigti, kad Renesanso laikotarpiu išpopuliarėjo instrumentinė muzika, atliekama senaisiais muzikos instrumentais, kurie buvo pradėti tobulinti. Klasicizmo laikotarpiu

ištobulėjo styginių instrumentų techniškumas, tai sudarė didelį postūmį atsirasti naujovėms instrumentinėje muzikoje, pvz. pasažams.

1.2 Instrumentinės muzikos formos ir žanrai

Ankstesniame skyriuje buvo pristatyta muzikos instrumentų raida, samprata, išskirtos epochos, vyravimas. Šiame skyriuje bus apžvelgiamos instrumentinės muzikos formos ir žanrai. Kiekvienoje epochoje atsirasdavo naujų muzikos formų, žanrų, kurie konkrečiu laikotarpiu atspindėjo laikmečio realijas, muzikos „madas“ bei preferencijas. Būtent instrumentinė muzika ir pasižymi formų gausa: nuo kelių taktų muzikos kūrinų iki didelės apimties kūrinų.

Dažnai muzikoje terminas *forma* suprantamas įvairiai. Pasak William E. Caplin (1998), dauguma muzikantų panašiai supranta sąvoką muzikos „forma“. Autorius yra pastebėjęs, kad techniškai pasirengusiam atlikėjui yra paprasčiau atlikti sudėtingus įvairių žanrų kūrinius. William E. Caplin klasikinės (profesionaliosios) instrumentinės muzikos suvokimą skiria į dvi dalis: formą, kaip procesą, ir formą, kaip tipą. Forma, kaip procesas, suprantamas, kaip visas muzikinio kūrinio atlikimas kartu su štrichais, dinamika, melodija, derme, tembru arba, trumpiau tariant, – pilnai išpildytas kūrinys. Tuo tarpu forma, kaip tipas, asocijuojasi su struktūra, pavidalu, figūra, darna, organizavimu.

Muzikos forma – tai muzikinių idėjų organizavimas laike. Garsai suskamba, tęsiasi ir baigiasi. „Forma“ padeda sutvarkyti ne tik muzikos garsus, bet ir muzikos kalbos elementus. Visos muzikinės formos kuriamos vadovaujantis trimis dalykais: pakartojimu, kontrasto arba varijavimo principais. Būtina išskirti formų ženklimą. Pakartojimo forma žymima (A A A), kontrasto (A B C) ir varijavimo (A A1 A2). Vadovaujantis šiais būdais, galima sukonstruoti įvairių muzikinių kūrinų formų. Muzikos formos tradiciškai yra variacijos, trijų dalių formos, dviejų dalių formos, vienos dalies forma, rondo. Būtent šios muzikos kūrinų formos yra pritaikomos muzikos pamokose E. Balčytis (2002) 7-os klasės muzikos vadovėlyje, kaip vienos dalies muzikos kūrinius, pristato liaudies dainas arba mažus kompozitorių kūrinius. Kaip pavyzdys, ne tik nurodo, bet ir, siūlo klausyti M. K. Čiurlionio preliudą a-moll fortepijonui. Kaip dviejų dalių muzikos kūrinius pateikia lietuvių liaudies ratelius, žaidimus, kurių vienas yra lyriškas, lėtas, o kitas – gyvas, linksmas.

Variacijų formos pagrįstos muzikinės temos keitimu (varijavimu). Keisdami temą, kompozitoriai keičia muzikos kalbos elementus: metrą, ritmą, tempą, dinamiką, regitrą, faktūrą. Dažniausiai vienos temos varijavimas priklauso nuo kompozitoriaus sumanymo. Pasak

E. Balčyčio (2002), variacijos forma yra konstantuojama paprastai: imama tema – kompozitoriaus sukurtos melodijos ar liaudies dainos – ir bandoma įvairiai perdirbinėti, kaitaliojama. Keičiami tempai, ritmas, dinamika, harmonija, net dermė, todėl temos skamba įvairiai. Septintoje klasėje duodama paklausti Vienos klasikos kompozitoriaus V. A. Mocarto 12 variacijų fortepijonui, ir analizuojama, kaip kompozitorius panaudoja skirtingus muzikos elementus kiekvienoje variacijoje.

Dažnai sutinkama ir kita muzikos forma – trijų dalių reprizinė forma. Tai paprasta simetrinė forma, kuri žymima A B A. Muzikos forma prasideda temos vystymu (A), vėliau atsiranda priešingybė temos – kontrastas, o vėliau vėl grįžtama į tą pačią temą, pakeičiama pagrindinė tema (A). Pasak E. Balčyčio (2002), būtent nedidelės apimties populiarūs instrumentinės muzikos kūriniai dažniausiai yra trijų dalių formos. Trečia dalis yra pirmos pakartojimas, paprastai pakeistas. Trečia dalis dar vadinama repriza. E. Balčytis teigia, kad trijų dalių formos turi įžangą ir kodą. Septintoje klasėje autorius siūlo paklausti B. Dvariono trijų dalių pjeses „Mažasis preliudas“, „Piemenukai“ iš „Mažosios siuitos“, visas „Žiemos eskizų“ pjeses bei K. Sen Sanso pjeses „Drambliai“, „Gulbė“ iš „Žvėrių karnavalas“. Būtina paminėti, kad tai yra viena seniausių muzikinių formų, kurioje randama kontrasto, pakartojimo, iš kurios atsirado rondo forma.

Rondo forma kilusi iš šokių, šokamų ratelių. Šios formos struktūra išsiskiria savitu bruožu – pagrindinės temos pasikartojimu, kurioje atsiranda vis kitų kontrastingų muzikinių epizodų. Pasak E. Balčyčio (2002), rondo forma yra kilusi iš liaudies žaidimų. Žodis „rondo“ reiškia ratelis. E. Balčytis 7 klasės vadovyje aprašo „Jurgeli meistrelį“, kuris vienoje dalyje žaidžiamas vienodai, o antroje dalyje žaidžiamas skirtingai, dėl to, kad kiekvienas atliekantis žaidėjas rodo savo sugalvotus judesius. Duodama paklausti rondo pavyzdžių: L. van Bethoveno pjesę „Elizai“, V. A. Mocarto „Turkišką maršą“, L. Dakeno „Gegutę“. Malikėnienė (2012) savo vadovyje nurodo, kad rondo dar yra ir žanras. Rondo forma dažnai būna parašyti didesnių apimtčių kūriniai – sonatos, kvartetai, instrumentiniai koncertai, simfonijos. Tad drąsiai galima teigti, kad didesnės apimties kūriniai yra neatsiejami nuo formų.

Muzikoje sąvoka „žanras“ dažnai yra maišomas su muzikos formomis. Iš tiesų „žanras“ yra muzikos kūrinio rūšis. Kiekviena muzikos kūrinio rūšis yra pristatoma bei pateikiama skirtingai. Muzikos kūrinio rūšys skirstomos pagal tai, kas jas atlieka, bei tai, kam jos yra skirtos. Dažnai muzikos klausymosi metu sutinkamas muzikos žanras – pjesė. Pjesė skirta atlikti soliniam instrumentui arba instrumentiniui ansambliui. Panašiai ir simfonija, ji yra skirta atlikti simfoniniam orkestrui. Šiandien dažnai yra eksperimentuojama su žanrais, formomis, tad

nenuostabu, kad mažos apimties kūriniai yra skirti atlikti nedidelių grupių instrumentams mažose koncertų salėse, o didelės apimties kūriniai yra skirti didelei instrumentų grupei didelėse koncertų salėse. Pagal atlikimą žanrai gali būti skirstomi į vokalinius, instrumentinius, vokalinius – instrumentinius. Instrumentinius žanrus atlieka įvairios instrumentų sudėtys – nuo solo iki orkestro. Orkestras gali būti ne tik kamerinis, bet ir simfoninis. Kamerinis ansamblis nuo simfoninio orkestro skiriasi muzikantų skaičiumi bei atlikimo vieta. Kamerinio ansamblio instrumentai dažnai atlieka tokius žanrus: pjesę, sonatą, kvartetą, etiudą, sonatiną. Pasak R. Urniežiaus (2001), kamerinį ansamblį sudaro nedidelis muzikantų skaičius, tokia muzika skamba nedidelėse salėse. Simfoniniai orkestrai atlieka sudėtingus kūrinius: simfonijas, koncerta, uvertiūras. E. Balčytis (2002) informaciją apie simfoniją pateikia 5 klasės muzikos vadovėlyje: tai didelis, kelių dalių ciklinės formos kūrinys simfoniniam orkestrui. Aiškinama simfonijos struktūra – ekspozicija, temų plėtojimas, repriza. E. Balčytis siūlo mokytis pažinti ne ką mažiau svarbesnius instrumentinius muzikos žanrus – simfoninę poemą, koncertą.

1.3 Instrumentinė muzika muzikinio ugdymo turinyje bendrojo ugdymo mokykloje

Kiekvienoje bendrojo ugdymo mokykloje muzikos pamokose mokytojai vaikams akomponuoja įvairiais instrumentais. Dažniausiai muzikos pamokose naudojamas fortepijonas. Gerai, jei mokytojas moka groti dar keliais instrumentais, pavyzdžiui, akordeonu, smuiku, lumzdeliu ar panašiais instrumentais. Tokiu atveju jis turi realią galimybę supažindinti mokinius su atskirų instrumentų skambesiu, grojimo ypatumais, įvairiais tembrais, taip praturtina mokinių muzikos pažinimą, muzikos girdėjimą, suvokimą ir panašiai.

Tačiau pats realiausias instrumentinės muzikos pažinimas vyksta muzikos klausymosi veiklos metu. Bendrosiose muzikos programose rekomenduojama klausyti ir analizuoti kuo įvairesnį repertuarą stilistikos, regionų, atlikėjų sudėties požiūriu, repertuarą, iliustruojantį ir padedantį suvokti įvairių stilių ir žanrų kūrinius. Tam, kad galėtume išsiaiškinti instrumentinės muzikos vietą muzikos klausymosi bendrojo ugdymo mokykloje repertuare, reikia apžvelgti mokyklose naudojamus muzikos vadovėlius.

Jau ilgą laiką mokyklose mokomasi iš E. Balčyčio muzikos vadovėlių. Pagal darbo temą šiame darbe bus apžvelgti 5–8 klasių muzikos vadovėliai.

E. Balčyčio (2002) 5-os klasės vadovėlio „Muzika 5“ pagrindinė tema – „Elementarioji muzika“. Vadovėlio įvade autorius pristato, ką mokiniai gebės, sužinos, prisimins mokydami 5 penktoje klasėje. Šios klasės muzikos mokymosi turinys sudarytas remiantis pagrindiniais muzikos

žanrais – daina, šokiu ir maršu. Temoms atskleisti dažniausiai pasitelkiama liaudies muzika. Pavyzdžiui, temoje „Kas toji muzika“ E. Balčytis į muzikos klausymosi užduotis įterpia nemažai lietuvių liaudies dainų. Tačiau greta dainų siūlo klausyti instrumentinės muzikos pavyzdžių M. K. Čiurlionio preliudus. Temą „Kas kuria ir kas atlieka muziką“ E. Balčytis pradeda įvadu apie instrumentus, šokius, dainas, tačiau čia didesnę dėmesį skiria liaudies instrumentams, instrumentų sudėtimis. Muzikos klausymuisi rekomenduoja vos kelias liaudies dainas, tuo tarpu nemažai duoda paklausti įvairiausių sąstatų instrumentinių ansamblių. Kita tema, kurioje didesnis dėmesys skirtas instrumentinei muzikai, yra „Lietuvių liaudies žaidimai, rateliai ir šokiai“. Šioje temoje E. Balčytis pristato nemažai šokių, žaidimų, kuriuos atlieka lietuvių liaudies kapelos, ansambliai. Vadovėlio paskutinėse temose „Lietuvių liaudies muzikos instrumentai“ nemažai rašoma apie tokius instrumentus kaip lamzdelis, daudytė, skrabalai. Muzikos klausymasis čia daugiausiai skirtas instrumentams, duodama paklausti profesionalios sudėties orkestrų (simfoninių, operos). Temoje „Maršai“ klausomasi pučiamųjų instrumentų orkestrų, temoje „Muzikinė pasaka“ siūloma paklausti skirtingus pasakos muzikinius intarpus, kuriuos atlieka skirtingi instrumentai. Apibendrinant galima teigti, kad 5 klasės muzikos vadovėlio muzikos klausymosi medžiaga orientuota į liaudies dainas, tuo tarpu instrumentinių muzikos kūrinių klausoma mažai.

E. Balčyčio (2002) 6-os klasės vadovėlis „Muzika 6“ skirtas programinei muzikai. Knygos apraše pristatoma, ko mokiniai mokysis: dainuoti dainas, išsiaiškinti sąvoką, kas yra „programinė muzika“, mokysis ritminius derinius, išmoks groti lietuvių liaudies šokį bei susipažins su seniausių lietuvių liaudies instrumentu – kanklėmis. Pirma vadovėlio tema „Muzika apie piemenukus“ pradedama dainomis. Greta jų E. Balčytis pristato kelis naujus instrumentus: anglų ragą, obojų, timpanus. Muzikos klausymuisi rekomenduoja paklausti tik keleto dainų, o daugiau dėmesio skiria instrumentinės muzikos klausymuisi. Tema „Siuita“ atskleidžiama klausantis K. Sen-Sanso siuitą „Žvėrių karnavalas“ bei pristatant kompozitorius, rašiusius šio žanro muziką: B. Dvarioną, V. Barkauską. Tad būtent fortepijoninės siuitos ir rekomenduojamos muzikos klausymosi veiklai. Kaip svarbiausią programinės muzikos aspektą autorius pasitelkia „Operos“ temą. Tai ir V. Klovos opera „Pilėnai“, J. Gaižausko opera „Buratinas“, E. Humperdinko opera „Jonukas ir Grytutė“, Ž. Bizė opera „Karmen“ ir kita. Kadangi opera yra labiau vokalinis žanras, tad ir muzikos klausymasis labiau sukoncentruotas į arijų, chorų ar kt. vokalinių dalių klausymąsi. Tačiau atkreipiamas dėmesys ir į orkestro atlikimą bei instrumentines operos dalis (pvz., uvertiūrą). Temoje „Baletas“ E. Balčytis rekomenduoja klausyti E. Balsio baletą „Eglė žalčių karalienė“, P. Čaikovskio baletą „Gulbių ežeras“ ir kitų kompozitorių baletų bei šokių. Tai orkestriniai kūriniai, kuriuose atskiri instrumentai ar jų grupės perteikia veikėjų charakteristikas, kuria nuotaikas, dramatinį vystymą ir panašiai. Temoje

„Simfonija“ E. Balčytis pristato simfoninio orkestro sudėtį, instrumentus. E. Balčytis duoda paklausti L. Mocarto „Vaikiškoji simfonija“ bei L. van Bethoveno šeštąją „Pastoralinę“ simfoniją. Taigi 6 klasės muzikos vadovėlyje instrumentinei muzikai skirta nemažai dėmesio. Tačiau tai muzika, kuri turi iš anksto parašytą programą, siužetą, tad mokiniai muzikos klausymosi veikloje labiau orientuojami į vaizdinių kūrimą, žinomų personažų įsivaizdavimą.

E. Balčyčio (2002) 7-os klasės vadovėlis „Muzika 7“ skirtas homofoninei muzikai. Knygos apraše pristatomi mokiniams keliami tikslai, kas yra homofoninė muzika, harmonija, melodija. Pirmoji vadovėlio tema „Homofoninė muzika“ atskleidžiama remiantis dainos pavyzdžiu. Temai atskleisti autorius rekomenduoja klausyti ir analizuoti tokius kūrinius: E. Grygo „Sulveigos daina“, M. Glinkos „Susanino arija“, F. Šopeno „Polonezas A-dur“, F. Mendelsono „Vestuvių maršas“, L. van Bethoveno „Devintoji simfonija“, D. Rosinio „Sevilijos kirpėjas“. Pastebėta, kad muzikos klausymui skirti ne tik rekomenduojami, bet ir papildomi kūriniai: E. Grygo „Rytas“, „Kalnų karaliaus oloje“, M. Glinkos „Šlovė“, L. van Bethoveno „Susijunkit milijonai“, „Pabaiga“, Dž. Rosinio „Don Bazilijaus arija“. Pastebima, kad muzikos klausymo metu E. Balčytis siūlo pasitelkti ir kūrinių partitūras, kad vaikai galėtų sekti melodijas. Šioje temoje E. Balčytis pateikia medžiagos apie muzikos išraiškos priemones, melodijų įvairovę. Prie muzikos klausymosi užduočių galima rasti nemažai lietuvių liaudies dainų pavyzdžių, taip pat supažindinama su liaudies muzikos instrumentu – kanklėmis. Antroji vadovėlio tema – „Muzikos kūrinių sandara“. Temai atskleisti autorius rekomenduoja klausyti ir analizuoti tokius kūrinius: M. K. Čiurlionio „Noktiurnas Cis-moll“, F. Šopeno „Noktiurnas Es-dur“, J. Naujalio „Svajonė“, R. Šumano „Svajonė“, J. S. Bacho „Arija“, Ž. Ofenbacho „Barakarolė“, P. Čaikovskio „Barakarolė“, F. Šuberto „Ave Maria“, J. S. Bacho–Š. Guno „Ave Maria“, D. Šostakovičiaus „Romansas“, B. Dvariono „Prie ežerėlio“. Muzikos klausymui skirti ir papildomi kūriniai: F. Gruberio „Tyli naktis“, J. Bramso „Lopšinė“, „Vengrų šokis Nr. 5“, B. Dvariono „Preljudas A-moll“, Dž. Kačinio „Ave Maria“, F. Mendelsono „Dainos sparnais“. E. Balčytis 7 klasės vadovėlyje pritaiko įvairių formų kūrinius ir muzikos pavyzdžius. Nemažą dalį užima lietuvių liaudies dainos. Autorius pristato styginių kvartetą, aprašo jų tembrus, iliustruoja instrumentus. Trečioji vadovėlio tema – „Variacijos ir rondo“. Temai atskleisti E. Balčytis rekomenduoja klausyti ir analizuoti tokius kūrinius: V. A. Mocarto „Variacijos fortepijonui“, G. F. Hendelio „Pasakalija“, N. Rimskio – Korsakovo „Kamanės skridimas“, F. Kupereno „Javų pjovėjai“, L. Dakeno „Gegutė“, L. van Bethoveno „Elizai“, A. Liadovo „Muzikinė tabokinė“, N. Paganino „Amžinasis judėjimas“. Muzikos klausymui skirti ir papildomi kūriniai, pavyzdžiui, Mikalojaus K. Čiurlionio „Bėkit, bareliai“.

E. Balčyčio (2002) 8-os klasės vadovėlio „Muzika 8“ pagrindinė tema – „Polifoninės muzikos rūšys“. Įvade pristatoma, ką vaikai išmoks, gebės, pabrėžiama, kad bus mokomasi polifonijos rūšių, aptiriamos aukštaičių, suvalkiečių, dzūkų, žemaičių dainos. Pristatydamas pirmąją vadovėlio temą „Polifoninė muzika“ (kas yra polifoninė muzika?) kaip pavyzdį E. Balčytis siūlo naudoti dainas. Autorius nurodo, kad bus klausomi ir analizuojami žymių kompozitorių kūriniai: Johano S. Bacho „Tokata ir fuga d-moll“, B. Kutavičiaus oratorija „Paskutinės pagonių apeigos“, M. Musorgskio „Du žydai, turtingas ir vargšas“, M. K. Čiurlionio simfoninė poema „Jūra“, J. Juzeliūno „Irkluojuj dainos“, Ž. Bizė „Farandola“, D. Mijo „Dievų šokio“. Taip pat muzikos klausymui skirti ne tik rekomenduoti, bet ir papildomi kūriniai: M. K. Čiurlionio „Fuga c-moll“, „Kyrie“, „Gloria“, F. Šopeno „Gedulingas maršas“. E. Balčytis pristato polifonijų rūšis, kompozitorius ir jų kūrinius. Įterpiamos lietuvių liaudies dainos. Supažindinami vaikai su muzikos instrumentu – vargonais. Antroji vadovėlio tema – „Dideli apimties vokaliniai kūriniai“. Temai atskleisti autorius rekomenduoja klausyti ir analizuoti tokius kūrinius: J. S. Bacho „Naujametinė kantata“, J. Žilevičius „Vytaute didis“, E. Balsio oratorija „Nelieskit mėlyno gaublio“, roko operos „Jėzus Kristus – superžvaigždė“, G. Kuprevičiaus miuziklas „Ugnies medžioklė“, V. Ganelino miuziklas „Velnio nuotaka“, T. Brazio „Te Deum“. Muzikos klausymui skirti ir papildomi kūriniai: G. F. Hendelio choras „Aleliuja“ iš oratorijos „Mesijas“, V. A. Mocarto „Requiem“, „Lacrimosa“, „Sanctus“, E. Veberio „Pie Jesu“, Č. Sasnausko „Preliudium ir Introitus“, O. Balakausko „Requiem in memoriam Stasys Lozoraitis“, R. Šileikos „Dies irae“, A. Remeso „Misa Brevis“, Dž. Verdžio „Trubadūras“, „Nabukas“, J. Štrauso „Barinkajaus kupletai“, „Adelės kupletai“. Vadovėlyje pateikiama informacija apie kompozitorius, aprašomos Advento ir Kalėdų dienos. Siūloma paklausti nemažai lietuvių liaudies dainų. Mokiniai supažindinami su vokaliniais kūriniais: kantata, oratorija, requiem, opera, operete, miuziklu, roko opera. Trečioji tema – „Didelės apimties instrumentiniai kūriniai“. Temai atskleisti autorius rekomenduoja klausyti ir analizuoti tokius kūrinius: L. Bethoveno „Likimo simfonija“, F. Listo simfoninė poema „Preliudai“, M. K. Čiurlionio simfoninė poema „Miške“, P. Čaikovskio „Pirmasis koncertas fortepijonui ir orkestrui“, A. Vivaldžio „Koncertas smuikui ir orkestrui“, N. Paganinio „Antrojo koncerto smuikui ir orkestrui finalas“. Muzikos klausymui skirti ir papildomi kūriniai: V. A. Mocarto simfonija „Nr. 40“, P. Čaikovskio „Patetinės“ simfonijos finalas, B. Briteno „Vadovas po orkestrą jaunimui“, H. Perselo daina „Pūsk trimitą“, A. Vivaldžio „Metų laikai“. E. Balčytis vadovėlyje ne tik aptaria tokius instrumentinius žanrus, kaip simfonija, simfoninė poema, instrumentinis koncertas, bet ir pateikia jų pavyzdžių. Nemažas dėmesys skirtas muzikos instrumentams. Muzikos instrumentai klasifikuojami, aptariama simfoninio orkestro sudėtis, parodomi pavyzdžiai, kaip išdėsto simfoninis orkestras. Vadovėlyje aprašomi ne tik styginiai, bet ir

variniai, mediniai pučiamieji bei mušamuosieji instrumentai. Nemaža dalis vadovėlio temų skirta lietuvių liaudies dainoms.

Šiuo metu greta dar plačiai naudojamų E. Balčyčio vadovėlių jau siūlomi nauji R. Malikėnienės muzikos vadovėliai 5–8 klasėms „Muzikos labirintai“. R. Malikėnienė (2010) 5-os klasės vadovėlio „Muzikos labirintai“ įvade pristatome, kad bus kartojami pradinėse klasėse išmokti dalykai, jie bus įtvirtinami, bus žaidžiami įvairūs muzikiniai žaidimai. Pirmajame skyriuje „Kaip muzika paliečia mūsų širdis ir mintis“ pateikiama, kas yra muzika, kaip muzikos garsais galime kalbėti tarpusavyje. Pastebima, kad visiškai skirtingai nei E. Balčytis, Malikėnienė vadovėlyje nepateikia lietuvių liaudies dainų. Autorė siūlo paklausti tik keleto kūrinių įrašų. Skyriuje „Muzikos rašto atradimai“ R. Malikėnienė pristato, kad bus mokomasi dainuoti, groti, klausytis muzikos kūrinių bei mokytis muzikos rašto. Temai atskleisti autorė rekomenduoja paklausti šių kūrinių: J. S. Bacho „Maršas D–dur“, V. A. Mocarto „Turkų maršas“, F. Mendelsono „Vestuvių maršas“, F. Šopeno „Laidotuvių maršas“, G. F. Hendelio „Pasakalija“, J. S. Bacho „Kantata“, „Pokštas“, A. Vivaldžio „Metų laikai“, P. Čaikovskio „Gulbių ežeras“, K. Sen Sanso „Gulbė“, N. Rimskio–Korsakovo „Kamanės skridimas“, L. van Bethoveno „Penktosios simfonijos ištrauka“, M. Antuano Šarpantjė „Te Deum“, C. Franko „Panis Angelicus“, Farinelli „Son qual nave ch'agitata“, P. Jeroussky „Qual piacer“, Vitas „Ave Maria“, „Male Soprano“, P. Čaikovskio baletas „Spragtukas“. Temoms iliustruoti naudojami muzikos instrumentai. Temai „Kaip muzikos ženklai skraidyti pradėjo“ atskleisti autorė rekomenduoja klausyti šių kūrinių: P. Čaikovskio simfonijos „Nr. 1“, E. Grygo „Kalnų karaliaus oloje“ iš siuitos „Peras Giuntas“, Mikalojaus K. Čiurlionio simfoninė poema „Jūra“, variacijos „Bėkit, bareliai“, B. Kutavičiaus „Dzūkiškos variacijos“, J. Haidno „Atsisveikinimo simfonija“. R. Malikėnienės vadovėlyje mažokai muzikos klausymuisi skirtų kūrinių, mokiniai nėra supažindinami su muzikos instrumentais. Pastebima, kad vadovėlyje nėra pristatomi instrumentinės muzikos klausymosi pavyzdžiai bei užduotys.

R. Malikėnienės (2011) 6-os klasės vadovėlio „Muzikos labirintai“ įvade prisimenama, ką vaikai išmoko penktoje klasėje, trumpai aptariama, ko bus mokomasi šeštoje klasėje. Pirmajame skyriuje „Stebuklingos muzikos kalbos paslaptys“ pateikiamas apibūrinimas, kas yra muzika, tam pasitelkiami mokinių pavyzdžiai. Pristatomos ir kompozitorių mintys apie muziką. Vadovėlyje aptiriamos melodijos, tembro, diapozono sampratos, pristatomi muzikos instrumentai. Rašoma apie dinamikos ženklus, ritmus bei metrus. Autorė rekomenduoja klausyti ir analizuoti tokius kūrinius: N. Paganinio „Capriccio“ smuikui solo, F. Šopeno „Noktiurnas cis–moll“, G. Malerio „Penktoji simfonija“, F. Šuberto „Ave Maria“, A. Dvoržako „Humoreskos“, F. Šopeno etiudas op. 10 „Nr 12“, J. S. Bacho „Bradenburgo koncerto“, J. Haidno „Oksfordo simfonija“ G–dur, R. Štrauso „Taip kalbėjo

Zaratustra“. Kiekvienoje skyriaus temoje po pavyzdžiu įterpiama mokymuisi skirta daina. Skyriuje „Lietuva – šalele mano“ R. Malikėnienė aprašo lietuvių, lenkų bei rūsų liaudies dainas, supažindina su lietuvių liaudies muzikos instrumentais: tabalais, dzinguliais, skudučiais, lamzdeliais, skrabalais, kanklėmis, ragais. Rekomenduojama klausyti, kaip skamba lietuvių liaudies instrumentai. Šiame skyriuje nemažai informacijos apie apeigas, lietuvių liaudies dainų rūšis. Skyriuje „Užtraukim giesmę ir didelis, ir mažas“ R. Malikėnienė pateikia pagrindines žinias apie himnus, valstybių simbolius bei siūlo paklausti keletą valstybių himnų. Kalbama apie Lietuvos valstybės himno atsiradimą, jo autorių V. Kudirką. Siūloma klausyti V. Kudirkos himno „Tautiška giesmė“, kartu ją giedoti. Pristatomas ir S. Šimkaus kūrinys „Lietuviais esame mes gimę“. Autorė siūlo klausyti nemažai su tautišku susijusių dainų bei jas padainuoti. Kalbama apie M. K. Čiurlionį, siūloma klausyti simfoninę poemą „Miške“. Paskutiniajame skyriuje „Apie sudėtingą ir paprastą muziką“ R. Malikėnienė supažindina su tokiais šokiais: siuita, menuetas, valsas, polka, fokstrotas. Siūloma paklausti šokių muzikos. Supažindinama su elektronine muzika, užsimenama ir apie elektroninius instrumentus. Siūloma paklausti rimtosios ir pramoginės elektroninės muzikos pavyzdžių. Diskutuojama diskotekos tema, apie tai, kas leidžia muziką, kokio stiliaus muzikos būdingos. R. Malikienė užsimena apie balsus, tembrus, diapozonus, siūlo klausyti balsų tipus. Rašoma ir apie rimtąją muziką, jos žanrus: operą, operetę, miuziklą, siūloma paklausti pavyzdžių.

R. Malikėnienės (2012) 7-os klasės vadovėlio „Muzika VII“ įvade minima, ką vaikai išmoko šeštoje klasėje. Pirmajame skyriuje „Pakartokite“ mokiniai supažindinami su muzikinėmis profesijomis. Prisimenamos penktoje bei šeštoje klasėje dainuotos dainos, instrumentiniai kūriniai. Kitoje temoje kalbama apie žmogaus balso tembrą, kaip jį galime keisti. Vaikai mokysis suformuoti balsą, stebės, ar jų balsas pakito formuojant. Vaikai prisimins melodiką, ritmiką ir harmoniją. Jie galės susipažinti su senaisiais muzikos instrumentais: arfomis, lyra bei variniais pučiamaisiais instrumentais. Vaikai turės galimybę aptarti, kaip galima užrašyti bei išsaugoti garsą, susipažins su notacijos ženklais. Taip pat sužinos apie muzikos tyrinėtojus – muzikologus. Skyriuje „Muzikos kūrinių formos“ R. Malikėnienė supažindina vaikus su muzikos formomis, siūlo klausytis trumpų, ilgų kūrinių ir aiškintis, kuo jie skiriasi. Mokiniai supažindinami su kupletu forma. Paaškinama, kas yra kanonas bei repriza. R. Malikėnienė siūlo ne tik dainuoti dainas, bet ir atlikti ritminius pratimus. Vaikai susipažins su kūrinio temomis, patys kurs melodinę ar ritminę temą (variaciją). R. Malikėnienė siūlo klausyti V. A. Mocarto variacijų prancūzų dainelės „Ak! Pasakysiu Jums, mama“ tema bei M. K. Čiurlionio variacijų lietuvių liaudies dainos „Bėkit, bareliai“ tema. Vaikai susipažins su kontrastu, sužinos, kaip muzikoje derinami pakartojimo ir kontrasto principai, klausysis rondo formos pavyzdžių, patys bandys kurti rondo formos kompoziciją. R. Malikėnienė rekomenduoja paklausti

J. S. Bacho alto arijos iš „Pasijos pagal šv. Matą“, „Pasijos pagal šv. Joną“, B. Dvariono „Prie ežerėlio“, L. van Bethoveno pjesės „Elizai“, V. A. Mocarto „Turkų maršo“, F. Šuberto „Muzikinio momento“ op. 94, Nr. 3 f–moll, N. Paganinio „Kampanelos“. Vaikai supažindinami su senovinių šokių siuitomis, siūloma paklausti įvairių tautų atliekamos šokių muzikos. Pristatydama programinę muziką, R. Malikėnienė siūlo paklausti K. Dakėno „Gegutės“, A. Vivaldžio koncerto smuikui ir orkestrui. Ketvirtą dalį „Žiema“, H. Berliozi fantastinės simfonijos „Artisto gyvenimo epizodas“, M. K. Čiurliono simfoninę poemą „Miške“, B. Dvariono pjesės ir siuitos ciklą „Žiemos eskizai“ bei S. Vainiūno fortepijoninių pjesių ciklą „Mažoji vabzdžių siuita“. Trečiajame skyriuje „Technologija ir muzika“ R. Malikėnienė siūlo aptarti, kokių naujovių atsirado muzikos pasaulyje gerokai pažengus technologijoms. Vaikai sužinos, kaip sudaromos koncertų programos, bandys sudarinėti patys. Mokiniai susipažins su garso įrašo technikos raida, jos istorija, lygins įvairių garso techniką, padarytų įrašų kokybę, įrašys klasės draugų muziką ir vertins. Sužinos apie muzikinį foną. Šioje knygoje mokiniai susipažins su muzika radijuje, televizijoje, kinu bei muzikinio kūrinio vaizdo įrašo atsiradimu. Paskutiniame skyriuje „Populiarioji muzika“ supažindinama su populiariaja muzika, siūloma paklausti, dainuoti populiariosios muzikos kūrinius. R. Malikėnienė rekomenduoja L. Armstrongo „Hey lawdy mama“, E. Preslio „Blue Suede Shoes“, The Beatles „A Hard Day’s Night“, Pink Floyd „Siena“. Toliau vaikai sužinos apie roko muziką, ją lygins bei atliks dainą „Išdykėlė mama“. R. Malikėnienė rekomenduoja paklausti The Beatles „A Hard Day’s Night“, E. Preslis „Blue Suede Shoes“, Dž. Hendriksas „Hei, Joe“, Pink Floyd „Siena“, „Earth, Wind and Fire“, „Getaway“, B. Marlėjus „Sun is shining“. Kalbant apie repo bei hip–hopo muziką, R. Malikėnienė siūlo paklausti „A Tribe Called Quest“, „Push it Along“, „Gorillaz“, „Rock da House“.

R. Malikėnienės (2014) 8-os klasės vadovėlio „Muzika VIII“ įvade prisimenama, ką mokiniai išmoko septintoje klasėje. Trumpai aptariama, ko bus mokomasi aštuntoje klasėje. Pirmajame skyriuje „Muzikos instrumentų įvairovė“ aptariama, kas yra muzikos instrumentai, kokios yra jų rūšys. Supažindinami vaikai su liežuvėliniais ir pučiamaisiais instrumentais. Mokiniais pristatomi mechaniniai, elektriniai bei liaudies piemenų instrumentai. Vadovėlyje pateikta nemažai vaizdinės medžiagos apie muzikos instrumentus, tačiau nėra siūloma paklausti muzikos instrumentų. Antrajame skyriuje „Ansambliai“ R. Malikėnienė supažindina su kameriniais ansambliais, vaikam pateikiama klausyti kamerinių ansamblių atliekama muzika. R. Malikėnienė rekomenduoja paklausti J. Bramso Sonatos f–moll op. 120 klarnetui ir fortepijonui, J. Juzeliūno sonatos obojui ir klarnetui, V. A. Mocarto divertimento Es–dur 563 smuikui, altui ir violončelei, J. Haidno styginių kvarteto D–dur „Vyturėlio“, J. Keidžo konstrukcijos II ir III mušamųjų kvartetui. Rekomenduojama paklausti orkestro atliekamų kūrinių: M. Ravelio „Bolero“, B. Bitėno „Orkestro vadovo jaunimui“, R. Štrauso

„Taip kalbėjo Zaratustra“. Vaikai sužinos apie įvairių šalių ansamblius, stilių populiariąją muziką, kokie ansambliai grojo skirtingu laikotarpiu. Trečiajame skyriuje „Muzika ir kiti menai“ R. Malikėnienė aptaria muzikos ir šokio istoriją, rekomenduoja paklausyti įvairių šokių muzikos. R. Malikėnienė siūlo paklausyti P. Čaikovskio „Gulbių ežero“, I. Stravinskio „Petruškos“, S. Prokofjevo „Romeo ir Džuljetos“, E. Balsio „Eglė žalčių karalienės“, J. Juzeliūno „Ant marių kranto“. Vadovėlyje aptariamas muzikos ir poezijos ryšys įvairiais laikotarpiais. Mokiniai sužinos apie muziką, teatrą, kaip atsirado operos žanras, klausys operų ištraukų. R. Malikėnienė siūlo paklausyti K. Monteverdžio „Orfėjo“, K. Gliuko „Orfėjo ir Euridikės“, V. A. Mocarto „Užburtosios fleitos“, Dž. Verdžio „Traviatos“, Š. Guno „Fausto“, M. Musorgskio „Boriso Godunovo“, R. Vagnerio „Tristanos ir Izoldos“, Dž. Pučinio „Toskos“, V. Klovos „Pilėnų“, B. Kutavičiaus „Lokio“. Supažindinama su architektūros įtaka muzikai, pristatoma, kaip kompozitoriai išnaudojo muzikos patalpų erdves. Mokiniai sužinos, kaip žodis pakeitė muzikos garsus, klausys muzikos kūrinių, parašytų remiantis literatūros kūriniais. R. Malikėnienė siūlo paklausyti R. Štrauso simfoninės poemos „Linksmosios Tilio Ulenšpygelio išdaigos“, „Don Kichotas“, P. Diuka „Burtininko mokinyš“. Vaikai susipažins su muzikos garsais, klausys kompozitorių muzikos kūrinius. R. Malikėnienė rekomenduoja paklausyti A. Skriabino simfoninės poemos „Prometėjas“ Q. Mesiano preliudo fortepijonui. Paskutiniajame skyriuje „Įvairių laikų muzika“ R. Malikėnienė supažindina mokinius su epochomis, kaip muzikoje matuojamas laikas, kaip gimė muzika bei kuriama muzikinė kompozicija. Vaikai supažindinami su viduramžio laikų muzika. R. Malikėnienė siūlo klausyti bei palyginti senųjų laikų ir dabartinių laikų šokių muziką. Mokiniais pateikiamos baroko laikų muziką, diskutuojame, kodėl vieni instrumentai buvo menkaverčiai, o kiti neįkanojami, klausomasi baroko muzikos pavyzdžių. Susipažįstame su Vienos klasiku V. A. Mocartu, klausomasi klasicizmo laikotarpio kūrinių, dainuojame dainą „Kregždutės, kregždutės“. R. Malikėnienė siūlo klausyti V. A. Mocarto „Requiem“ kūrinio dalių „Kyrie eleison“, „Dies irae“, „Tuba mirum“, „Confutatis“, „Lacrimosa“, „Sanctus“, „Agnus Dei“. Vaikai susipažįsta su maištautojais, novatoriais, XIX ir XX a. kūrėjais. dainuoja romantiškas dainas. R. Malikėnienė rekomenduoja paklausyti E. Grygo „Kalnų karalius oloje“ iš muzikos H. Ibseno dramai „Peras Giuntas“, M. K. Čiurlionio fortepijoninio peizažų ciklo „Jūra“, K. Orfo „Carmina Burana“, M. Urbaitčio „Meilės daina ir išsiskyrimas“.

Išanalizavus vadovėlius, pastebėta, kad E. Balčytis didesnę dėmesį vadovėliuose skiria liaudies dainoms. Mažiau dėmesio skiria muzikos instrumentams. Muzikos klausymo dalyje E. Balčytis daug dėmesio skiria instrumentinei, programinei bei vokalinei muzikai. E. Balčytis supažindina mokinius su kompozitorių biografijomis, skatina klausytis jų sukurtų kūrinių. R. Malikėnienė atvirkščiai, nemažai dėmesio skiria visoms muzikos dalims aptarti, tačiau išsamiau panagrinėjus, pastebėta, kad

didesnis dėmesys yra skiriamas dainai, o ne muzikos klausymuisi, ypač mažai instrumentinės muzikos pavyzdžių, kūrinių, iliustruotų muzikos instrumentų. Svarbiausia tai, kad mokiniai nėra supažindinami su muzikos instrumentais, jų raida, svarba, panaudojimo galimybėmis. Palyginus penktos klasės vadovėlius pastebėta, kad R. Malikėnienė siūlo paklausti žymiai daugiau muzikos kūrinių nei E. Balčytis. Manytina, kad dauguma muzikos mokytojų sutiktų, jog muzikos klausymą reikėtų pradėti nuo supažindinimo su muzikos instrumentais, o ne atvirkščiai. Taigi, palyginus šiuos vadovėlius, yra pastebimas skirtumas tarp muzikos klausymosi, muzikos instrumentų bei dainų pateikimo. E. Balčytis „Muzika 7“ klasei siūlo nedaug muzikos klausymuisi skirtų kūrinių, tačiau pateikia informacijos apie muzikos instrumentus, o R. Malikėnienė daugiau nurodo muzikos klausymuisi kūrinių, tačiau pateikia labai mažai informacijos apie muzikos instrumentus. Pasak Ryčio Urniežiaus (2001), bent minimalus instrumentų pažinimas yra būtinas, nes be jų girdima muzika neegzistuoja. Autorius yra pasakęs, kad „studijuoti muzikos instrumentus turėtų visi, kas tik nori turėti bent kiek platesnį požiūrį į muziką“ (p.5). Pasak R. Urniežiaus, muzikos instrumentai vaikus žavi, ypač jų išvaizda. Vadovėlyje yra svarbios iliustracijos. Pasakojimas ir skambėjimo klausymas iš įrašų, autoriaus nuomone, tai yra pakankamai veiksmingas instrumentų pažinimo būdas, tačiau pamatyti „gyvą“ instrumentą yra visai kas kita.

2. INSTRUMENTINĖS MUZIKOS KLAUSYMOSI YPATUMAI

2.1 Muzikos klausymosi reikšmė paauglystės laikotarpiu

Muzika yra neatsiejama žmogaus gyvenimo dalis. Kiekviename amžiaus tarpsnyje muzika yra reikšminga, nes jos poveikis formuoja žmogaus asmenybę. Šiame poskyryje bus kalbama apie muzikos reikšmę paauglių gyvenime, aplinkoje, ugdymo procese.

Kiekvienas kūdikis nuo pirmų dienų girdi mamos dainuojamą ar niūniuojamą lopšinę, tai reiškia, kad jau nuo mažens mus supa muzikos garsai. Vaikų darželis ir mokykla padeda šeimai ugdyti vaiką įvairiapusiškai, rūpinasi muzikiniu jo lavinimu, ir auklėjimu. Šiose įstaigose nepriklausomai nuo vaiko muzikinių gabumų, tėvų požiūrio į muziką yra lavinamas kiekvienas vaikas. Muzikinė jo veikla, organizuojama įvairiomis formomis, padeda spręsti specifinius vaiko muzikinės kultūros ugdymo uždavinius. Muzikos pamokėlėse lavinami vaikų sensoriniai, muzikiniai gabumai. Čia jie įgauna muzikinių estetinių žinių, įgyja tam tikrų muzikinių įgūdžių, susipažįsta su atitinkamu skaičiumi muzikos kūrinių. Muzikos pamokėlėse vaikai mokosi muziką suvokti, dainuoti, eiti ratelių, šokti, groti vaikiškais muzikos instrumentais, bando kurti muziką. Po vaikiškų dainelių prasideda itin svarbus laikotarpis – savęs ieškojimo, paauglystės laikotarpis. Paauglystėje pats sunkiausias metas pereiti į suaugusiųjų pasaulį. Tai nepriklausomybės siekimo, psichinio, fizinio ir socialinio brendimo, noro nuodugniau pažinti supančio pasaulio reiškinius laikotarpis. Šis tarpsnis pasireiškia itin stipria savirealizacija, nes paauglio netenkina viena veikla. Visais laikais muzika turėjo poveikį paauglių gyvenimui. Nenuostabu, kad muzika turi įtakos ir paauglių emocijoms. Hines, M. McFerran, K. Skewes (2014) atlikto tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, ar jauni žmonės dažnai klausosi muzikos, kokie muzikos žanrai yra populiariausi. Tyrimo rezultatai parodė, kad jauni žmonės pasirenka klausytis jiems priimtinos muzikos pagal nuotaiką, nes tik tada paaugliai jaučiasi laimingi, ramūs, atsipalaidavę. Hines, M. McFerran, K. Skewes pastebi, kad dažnai klausantis sunkios muzikos nepatenkintas jaunimas turi didelę tikimybę polinkiui nusikalsti. Galima teigti, jog muzika turi įtakos jautresniam jaunimui. Pavyzdžiui, jei jaunuolis jaučiasi liūdnas, jis norės klausytis lėtų dainų. Pastebima, kad repas jaunimo tarpe dar vis yra populiarus. Klausantis šio stiliaus muzikos kūrinių, galima išgirsti liūdnų istorijų, paverstų dainų tekstais. Jr. Raphael Travis (2013) pastebi, kad šių dienų jaunimas yra linkęs klausytis įvairios muzikos. Autorius teigia, kad muzika yra neatsiejama nuo emocijų, paaugliai ir suaugę yra linkę klausytis pozityvių dainų, kad sumažintų neigiamą nuotaiką, kylančias blogas emocijas. Tačiau kita dalis paauglių, klausydami repo ar kitokio stiliaus muzikos

kūrinių, vis labiau skęsta liūdesį. Jr. Raphael Travis pastebi, kad didelė dalis paauglių yra linkę klausytis repo muzikos stilių būtent tada, kai jaučiasi prislėgti, liūdni, vieniši, nelaimingi. Autoriaus nuomone, repas yra vienas populiariausių muzikos stilių, kurių klausosi jauni žmonės.

Anot norvegų mokslininko E. Ruud (1997), identiškumas – tai „metafora aš – kontekste“. Klausydami muzikos ar bent kalbėdami apie ją, galime išreikšti, atskleisti save. Muzika užkoduoja mūsų identitetą, tai yra įvairūs pokalbiai apie muzikinį stilių, jos skonį. Muzika – tai mūsų gyvenimo situacijų bei įvykių dalis. Kiekvienas žmogus prisimena, kokią muziką jis klausėsi, kai buvo įsimylėjęs. Muzika yra stipriai susijusi su mūsų išgyvenimais ir jausmais. Stiprinti ar slopinti jausmus – muzikos funkcija. Tai galime paaiškinti paprastai: jei paauglys klausosi metalo ar hiphopo, galima manyti, kad jis maištauja, esąs prieštaringuose jausmuose, ar tiesiog ieško savęs, tačiau į tai negalime numoti ranka. Toks reiškinys išreiškia kvietimą suaugusiuosius atkreipti dėmesį. Savęs ieškojimo procesas trunka visą gyvenimą. Šiame kontekste labai svarbu, kokia muzika užpildome asmeninę, socialinę, transpersonalinę erdves, kokį laiką ar vietą turime ar pasirenkame.

D. Fiedler, M. Spychiger (2017) didelį dėmesį skiria „savęs pažinimui“, kuriuo užduodamas klausimas: „Kaip kiekvienas save įsivaizduoja?“. Savęs pažinimą autorius aiškina, kaip žmogaus sampratą apie save. Pasak autorių, „savęs pažinimas“ yra svarbus dėl tokių priežasčių, kaip „žmogaus elgesio, noro būti geresniu“. Savęs pažinimas mums duoda savireguliaciją, vertinimą (savęs), pateikimą. Autoriai teigia, kad muzikinis savęs pažinimas yra neatsiejamas nuo paprasto savęs pažinimo, iš tiesų tai yra vienas ir tas pats reiškinys. D. Fiedler, M. Spychiger pastebi, kad muzikinis savęs pažinimas padeda apibendrinti žmogų, koks jis yra, padeda atsakyti į svarbius klausimus: „Kas aš esu? Ką aš galiu?“.

Darbo autoriaus nuomone, norėdami suformuoti asmenybę, turime žinoti, kuo mes norime būti, ką mes gebame padaryti, todėl yra labai svarbu, kaip asmuo save pateikia visuomenei ir kaip asmuo priima visuomenę.

2.2 Muzikos klausymosi veikla ir metodai

Kiekviena muzikos veikla reikšmingai prisideda prie mokinių mokymuisi svarbių bendrųjų gebėjimų ugdymo. Pastebima, kad klausydamas muzikos kūrinį, žmogus lavina klausą, bando įsijausti į dainą, ją suvokti. Iš tiesų, muzikos klausymasis yra viena sudėtingesnių muzikos veiklų, nes tai reikalauja ne tik suvokimo, supratimo apie kūrinius, grojančius instrumentus, bet ir susikaupimo, dėmesio išlaikymo. A. Girdzijauskas (2012) knygoje „Muzikos klausymo metodai“ aprašo, kad iš pirmo žvilgsnio muzikos klausymas atrodo paprasta, nesudėtinga veikla. Tačiau iškart autorius aprašo

keletą problemų, su kuriomis susiduriame nuolatos. Viena problemų yra ribotas energijos išteklius. Šių dienų paaugliams yra sunku susikoncentruoti į vieną veiklą, todėl dažnai ieškoma, kur būtų galima energiją nukreipti. Kita problema yra suvokimas apie kūrinį, ką kompozitorius tuo norėjo pasakyti. A. Girdzijauskas nuomone, ši problema yra dėl to, kad muzikos klausymasis yra tarsi nebaigtos žinios siuntimas, sunku iššifruoti, ką kompozitoriai nori ja mums perduoti. Pastebima, kad muzikos klausymosi veikla yra nuolat tobulėjanti. Šis tobulėjimas padeda susipažinti su įvairiomis kultūromis. N. Raphael (2016) pastebi, kad šių dienų skaitmeninės naujovės yra neatsiejamos nuo muzikos klausymosi veiklos. N. Raphael nuomone, muzikos klausymas tampa neatsiejamas nuo kultūrų, nes klausydami tam tikros šalies muzikos, mes susipažįstame su tos šalies kultūra. Taip pat pastebima, kad muzikos klausymosi veikla padeda kūrybiškiau mąstyti. Kūrybiškai mąstantis žmogus geba ne tik pateikti įdomių, dar negirdėtų idėjų, bet ir padeda rasti išeitį iš sudėtingų, netikėtų situacijų. K. John (2017) mano, kad dažnai klausydami muzikos, mes ugdome savo kūrybiškumą. Autoriaus nuomone, muzikos pedagogas yra svarbus, nes padeda klausantis muzikos ugdyti kūrybiškumą. K. John teigia, kad nemaža dalis muzikos pedagogų patvirtina mintį, kad muzikos klausymasis yra viena sunkesnių veiklų muzikos pamokose, tam reikalingi įgūdžiai.

Muzikos klausymosi veiklai būtina vaikus sudominti, o tai skatina pastoviai ieškoti naujovių. Dažnai muzikos pamokose pedagogas yra linkęs naudoti vieną metodą įvairių amžių grupių vaikams. Būtina, kad muzikos mokytojai ieškotų skirtingų metodų pateikimo būdų vaikams. A. Girdzijauskas (2002) knygoje „Muzikos klausymosi metodai“ aprašė nemažai metodų. Jis kiekvieną metodą pristato, paaiškina, kaip turėtų būti pateiktas, taip pat apibrezia metodo tikslus. Kiekvienas metodas yra veiksmingas savaip. Nors metodai nėra kurti pagal skirtingus asmenis, tačiau būtent jų įvairovė leidžia į muzikos klausymosi veiklą įtraukti daugumą mokinių. Skirtingi metodai įgalina išskirti mokinio gebėjimus. A. Girdzijauskas rekomenduoja metodus: „muzikinis vaizdavimas“, „emocijų atskleidimo metodas“, „muzikinio judėjimo pobūdis“, „kūno patirtis“, „muzika – mano pasaulio atspindys“, „herojaus asmenybės portretas“, „minčių žemėlapis“, „socialinė sąveika“, „kultūrinė aplinka“, „meninis interpretavimas“, „prasminė pozicija“, „analize grįsta interpretacija“, muzikinė recenzija“. Vienus metodus R. Girdzijauskas siūlo taikyti pradinių klasių mokiniams, o kitus – pagrindinio ugdymo mokiniams.

Pastebima, kad yra pedagogų, kurie muzikos klausymosi įgūdžių ugdymui naudoja vaidybinius, žadybinius elementus. Pasak A. Ozolos (2015), vaikų muzikos klausymosi įgūdžių ugdymas yra priklausomas nuo pedagogo požiūrio. A. Ozola atliktame tyrime pastebėjo, kad naudojant vaidmeninius elementus, vaikai buvo labiau sudominti. Mokiniai klausydami muzikos mokymosi turinio ir naudodami vaidybinius elementus, parodė didesnes emocines išraiškas, muzikinę

atmintį bei muzikinį mąstymą. Taigi, žaidybinių elementų naudojimas teigiamai veikia vaikų muzikos klausymosi įgūdžių ugdymą bei muzikinį vystymąsi.

Apibendrinus galima teigti, jog muzikos klausymasis muzikos pamokos metu yra viena iš sudėtingų bei probleminių veiklų. Šį teiginį patvirtina ne tik muzikos vadovėlių autoriai, tai teigia ir įžymūs šios srities mokslininkai. Galiausiai pastebima, kad metodai yra dviejų tipų – veiksmingi ir neveiksmingi. Šių metodų tipai priklauso nuo pedagogo pateikimo, kaip jis pasiruoš ir kaip gebės sudominti mokinius. Tam, kad muzikos klausymosi veikla būtų veiksminga ir produktyvi, mokslininkai siūlo naudoti skirtingus muzikos klausymosi metodus. Svarbiausia, yra tai, jog norint šie metodai teigiamai veiktų klausymosi ir muzikos suvokimo procese, mokytojas, parinkdamas metodą, turi atsižvelgti į konkrečią situaciją, klausomą kūrinį ir, be abejo, skirtingų gebėjimų, poreikių mokinius.

2.3 Instrumentinės muzikos klausymosi ir suvokimo specifika

Kaip jau anksčiau teigta, muzikos klausymas ir ypač jos suvokimas – sudėtinga veikla, reikalaujanti išankstinio nusiteikimo, tam tikrų muzikinių žinių ir gebėjimų. Ypač sudėtinga suprasti, suvokti, kokią mintį perduoda muzikos kūrinys, jei tai muzika be žodžių arba be kompozitoriaus pateikto programinio turinio (pavadinimo). Šiai muzikai suvokti būtina pasitelkti muzikos klausymosi metodus, kurie padėtų suprasti muzikos kūrinio mintį, užmanymą, užkoduotą prasmę.

Nemažai klausomų kūrinių nesukelia žmogui vaizdinių, todėl kartais sunku įsivaizduoti, ką jis vaizduoja. A. Girdzijauskas (2012) rekomenduoja metodą „Muzikos vaizdavimas“. Pasak jo, šio metodo esmė yra atpažinti realią vaizdinę tikrovę ir mokėti apibūdinti ją. A. Girdzijauskas apie šį metodą yra pasakęs, kad ypatingo pasirengimo nereikia, tačiau mokinių dėmesį būtina nukreipti siekiamo tikslo link. Jis turi žinoti, kad muzikoje bus ieškoma užšifruotų realios tikrovės atspindžių, paveikslų, sutampančių ar labai panašių į realius. Siekti apibūdinimų vaizdingumo turėtų padėti ir vertinimas. Mokytojas privalo vertinti tikrai pateiktų apibūdinimų vaizdingumą. Dažnesnė su šiuo metodu susijusi problema – tai metodo taikymas tiems muzikos kūriniams pažinti, kuriuose nėra muzikinio vaizdavimo. A. Girdzijausko nuomone, šis muzikos klausymo metodas būtų idealiai tinkamas 5–8 klasių vaikams, tačiau reikėtų pasunkinti užduotis, susijusias su vaizdų sekos atpažinimu, išdėstymu bei savo nuomonės apie vaizdo atlikimą formulavimu.

Jau garsus graikų filosofas Aristotelis yra pasakęs, kad muzika išreiškia sielos būseną. Pasak A. Girdzijausko (2012), muzika – emocionaliausias menas, kuris išreiškiamas emocijomis, nuotaikomis, būsenomis. M. Buddo (1995) teigia, tad muzikinę emociją galima patirti trim būdais:

muzika sukuria būseną, leidžiančią patirti panašumą su gyvenimiškomis emocijomis; muzika gali sukelti ir leisti išgyventi emocijas; muzika gali sužadinti vaizduotę, susijusią su patiriamais išgyvenimais. Atsižvelgiant į tai, galima pasakyti, kad emocijų atpažinimą ir jų charakterizavimą sukelia muzikoje išgyventi patyrimai, vaizduotės kuriami vaizdiniai. Tam, kad emocijas pajungti muzikos suvokimui, A. Girdzijauskas (2012) siūlo taikyti „Emocijų atskleidimo“ metodą. Šio metodo tikslas yra sukelti estetines emocijas: išgyvenimą, atpažinimą, vaizduotės sukėlimą.

Kitas svarbus metodas muzikos klausymosi aspektas – turimos muzikinės patirties – pažįstamų intonacijų, ritminių struktūrų, dinaminių niuansų, tembrų (tame tarpe ir skirtingus instrumentų) ir kita – atpažinimas klausomoje muzikoje. Tam ugdyti A. Girdzijauskas rekomenduoja naudoti metodą „Kūno patirtis“. Šio muzikos klausymo metodo tikslas – atpažinti, įvardinti bei įvertinti fizinės patirties išraiškas muzikos kūrinuose. Šis klausymosi aspektas prieinamas visų amžių mokiniams, tik reikia skirti užduotis pagal mokinių gebėjimus. Todėl svarbu mokyti girdėti skirtingus tembrus, atpažinti skirtingas emocijas.

Muzikos klausymosi metodai gali būti įvairūs, vieni jų padeda giliau vaikus integruoti į muzikos klausymosi veiklą, o kiti mažiau reikšmingi. Būtina ieškoti inovatyvių metodų, kad būtų galima išsamiai panaudoti muzikos instrumentus muzikos klausymosi veikloje. Pastebima, jog mokyklose atsiranda vis naujesnių technologijų, naudojamų muzikos pamokose, pavyzdžiui skaitmeninės lentos, programinės įrangos ir pan. Šių priemonių dėka mokiniai turi galimybę giliau ir plačiau pažinti muziką, o mokytojai – galimybę išsamiau pristatyti ją vaikams.

Galima manyti, kad vaikai kurie moka dirbti su programine įranga, turi galimybę vystyti savo kūrybinius sugebėjimus, kurti kompiuterines muzikines kompozicijas, pažinti instrumentus ir jų skambėjimą. Kuriant melodijas vaikai pradeda mąstyti, dėti instrumentus, ieško sau tinkamo muzikos instrumento. A. Hewitt (2009) atliktame tyrime dalyvavo 8 – 12 metų, kurie naudojo kompiuterines programas, melodijoms sukurti. Buvo pastebėta, kad vyresnieji mokiniai kūrimo procese dirbo žymiai efektyviau bei sparčiau nei jaunesni mokiniai. Taigi, naujos technologijos padeda vaikams ne tik įsijausti į kūrybą, bet ir gebėti atlikti. Mokiniai domina naujos preimonės, nes yra įdomios, patrauklios, padeda įsijungti į inovatyvų kūrybos procesą. Atlikto tyrimo metu buvo pastebėta, kad moksleiviai įgyjo ne tik žinių apie muzikos instrumentus, jų panaudojimą, specifiką, tembrus ir kt., bet ir žymiai plačiau buvo lavinamas jų kūrybiškumas. Taigi, šiuolaikinės naujos technologijos suteikia galimybę vaikui plačiau ir giliau pažinti muziką, kurti ir vystyti jam kaip pilnavertei asmenybei.

3. PAAUGLIŲ POŽIŪRIO Į INSTRUMENTINĖS MUZIKOS REIŠMĘ MUZIKINIAME UGDYMO PROCESĖ TYRIMAS

3.1 Tyrimo metodika, organizavimas ir eiga

Siekiant iširti paauglių požiūrį į instrumentinės muzikos vietą muzikiniame ugdymo procese, buvo atliktas mokinių tyrimas. Sudarant anketas mokiniams, buvo stengiamasi pateikti tokius klausimus, kurių atsakymai padėtų realizuoti bakalauro darbe iškeltus uždavinius. Buvo iškelti šie uždaviniai:

- 1) išsiaiškinti, kokios muzikinės veiklos vyksta pamokose;
- 2) atskleisti, kokia muzikinė veikla yra įdomiausia;
- 3) išsiaiškinti, kokią muziką dažniausiai klausosi pamokos metu;
- 4) išsiaiškinti, kokią muziką ir kodėl dažniausiai klausosi namuose.

Anketą sudarė du struktūriniai dariniai: demografinių kintamųjų (klausimų) blokas (amžius, lytis, kurioje klasėje mokosi) ir diagnostinių klausimų dalis.

3.2 Tyrimo rezultatų analizė

Tiriamieji. Anketos buvo išdalintos tose 5–8 klasėse, kurios turėjo muzikos pamokas būtent tą dieną, kada buvo dalinamos anketos. Iš viso buvo išdalinta 114 anketų. Anketos buvo anoniminės, t.y. tyrimo metu informacija apie tiriamuosius lieka nežinoma.

Pirmąjį klausimų bloką sudaro demografiniai klausimai. Jais siekta surinkti informaciją apie respondentus. Buvo daroma prielaida, kad paauglių požiūriui į instrumentinės muzikos reišmę muzikiniame ugdymo procese įtakos gali turėti lytis, amžius, klasė, kurioje dabar mokosi.

Tyrimo dalyvavo 59 merginos (51,8 proc.) ir 55 vaikinai (48,2 proc.). Apklaustųjų amžiaus apima tarpsnį nuo 11 iki 15 metų. Pagal amžių mokiniai buvo suskirstyti į tris grupes: 11–12 metų; 13–14 metų, 15 metų. Tyrimo daugiausiai dalyvavo antros amžiaus grupės mokinių (60,5 proc.) (žiūrėti 1 lentelę). Tai lėmė, kad apklausai buvo pasirinktos dvi septintos klasės, kai kitų klasių buvo apklausta tik po vieną.

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių (N=114)

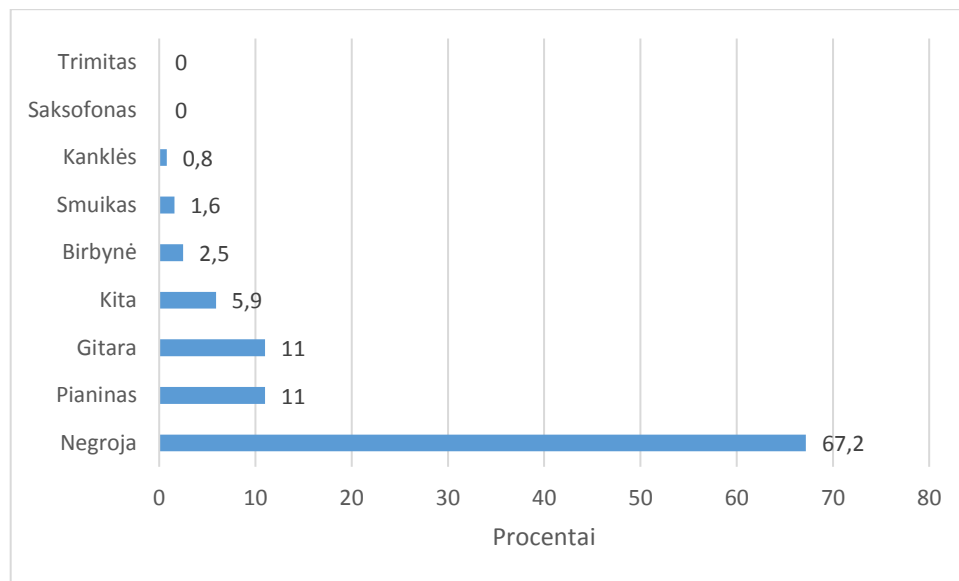
Amžiaus grupė		Mokinių skaičius	Procentai
11–12 m.		42	36,9
13–14 m.		69	60,5
15 m.		3	2,6
Iš viso		114	100

2 lentelėje pateikiamas mokinių skaičiaus pasiskirstymas klasėse. Daugiausiai mokinių apklausta 7 klasėje (40,3 proc.). Mažiausiai tyrime dalyvavo 8 klasės mokinių (12,2 proc.).

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal klasę (N=114)

Klasė	Mokinių skaičius	Procentai
Penkta	25	21,9
Šešta	28	24,6
Septinta	47	41,2
Aštunta	14	12,3
Iš viso	114	100

Kad išsiaiškintume, kokiai daliai respondentų instrumentinė muzika galėtų būti suprantamesnė, aiškesnė dėl to, kad jie artimiau pažįsta vieną ar kitą instrumentą, buvo klausama, kokiais instrumentais jie groja. Paaiškėjo, kad didžioji dalis (70,2 proc.) mokinių nesimoko groti jokių instrumentu. Daugiausia (11 proc.) groja pianinu ar gitara. Po vieną mokinį atsakė, kad groja dviem ir trim instrumentais. Mokiniai punkte „kita“ įvardijo, kad groja fleitomis. Mokinių pasiskirstymas pagal instrumentus pateiktas 1 paveiksle.

1 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal mokymąsi groti koku nors instrumentu (N=114)

Išanalizavus duomenis pastebėta, kad didžioji dalis nelanko jokio instrumento būrelio ar muzikos mokyklos. Mokiniai muzikos žinias gauna tik bendrojo ugdymo mokykloje. Todėl labai svarbu, kaip mokytojas muzikos pamokoje pristato instrumentinę muziką, kaip padeda ją suprasti ir pamėgti. Taip pat galime daryti prielaidą, kad tie, kurie groja muzikos instrumentais, geba lengviau išgirsti ir suprasti instrumentinę muziką.

Atliekant apklausą rūpėjo sužinoti, kokia yra respondentų muzikinės veiklos patirtis. Todėl buvo prašoma atsakyti, kokiuose muzikiniuose renginiuose yra dalyvavę, kokia muzikine veikla užsiima. Mokinių pasiskirstymas pagal muzikinę veiklą pateiktas 3 lentelėje.

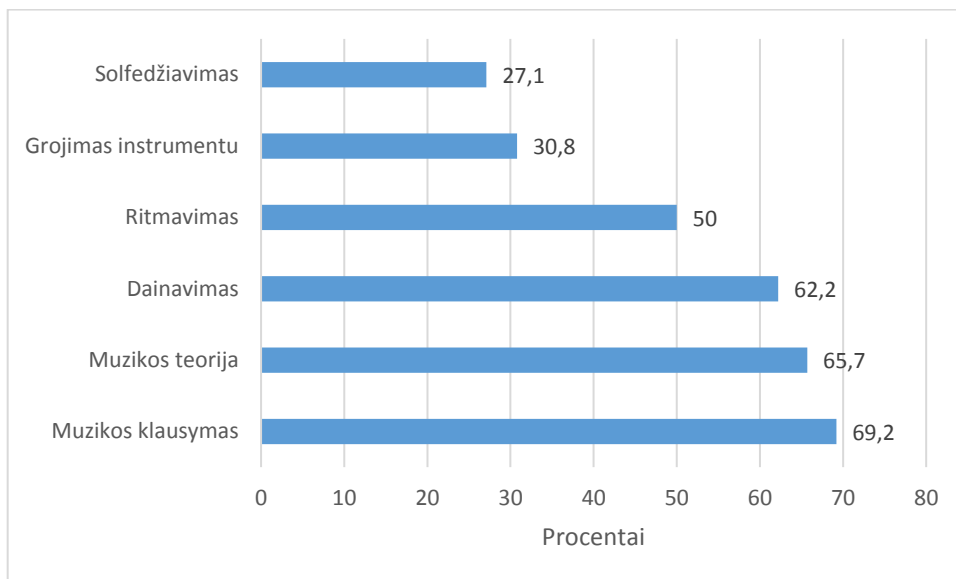
3 lentelė

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal muzikinę veiklą kokiame nors muzikiniame renginyje mokykloje ar už jos ribų (N=114)

Veikla	Mokinių skaičius	Procentai
Taip, dainavau	41	36
Taip, grojau	9	7,9
Ne	46	40,3
Taip, dainavau ir grojau	18	15,8
Iš viso	114	100

Išanalizavus duomenis, paaiškėjo, kad 68 respondentai (59,7 proc.) yra dalyvavę muzikinėje veikloje. Nors 1 pav. pateiktais duomenimis grojančių mokinių – 9, tačiau apibendrinus visą muzikinę veiklą, net 18 mokinių ne tik dainuoja, bet ir groja, todėl bendras grojančių skaičius sudaro daugiau negu pusę respondentų.

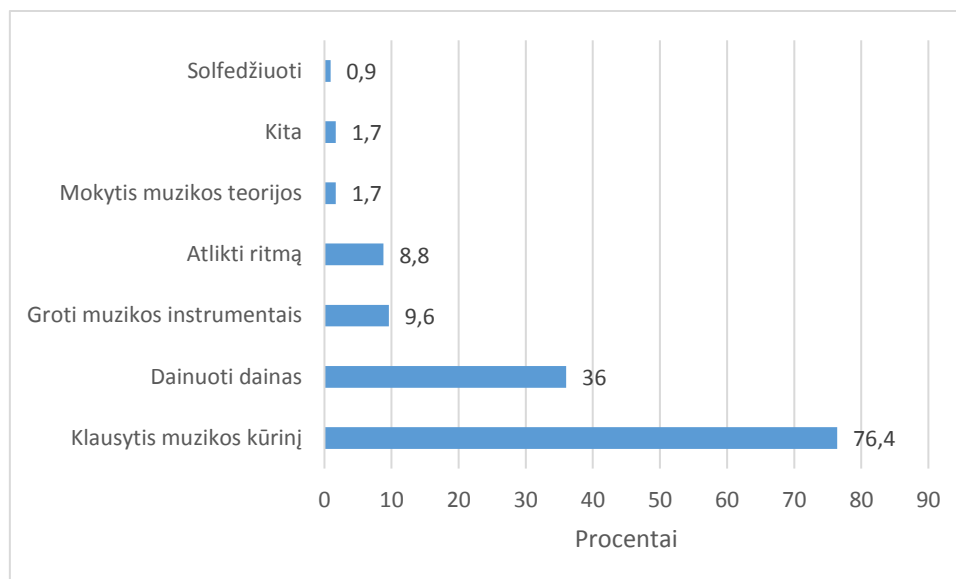
Tyrimo autoriaus nuomone, svarbu išsiaiškinti, kokios muzikinės veiklos vyksta pamokos metu. Mokinių pateikta informacija šiuo klausimu matoma 2 paveiksle.

2 pav. Respondentų informacija apie pamokos metu vykstančias muzikines veiklas (N=114)

Iš gautų duomenų matome, kad muzikos pamokose yra vykdomos visos muzikinės veiklos. Tačiau kaip dažniausiai vykdoma veikla pažymėtas muzikos klausymas (69,2 proc.). Dažnai vyksta ir muzikos teorijos bei dainavimo pamokos dalys. Šiek tiek nustebino gauti rezultatai, nes darbo autoriaus pedagoginės praktikos metu pastebėta, kad dažniausiai pamokoje yra dainuojama. Informacija apie tai, kad pamokoje dažnai mokoma muzikos teorijos greičiausiai susijusi su tuo, kad apklausoje dalyvavo 5-6 klasės, kurių mokymo turinyje muzikos žinių, būtinų įsisavinti, yra gana daug. Išanalizavus anketas pagal klases, gauti rezultatai rodo, kad 5–6 klasėse daugiausiai yra dainuojama bei klausomasi muzikos kūrinų. 7–8 klasėse muzikos pamokose taip pat vyrauja dainavimas, o kita dažna veikla pamokų metu – muzikos teorija bei muzikos klausymasis. Keli mokiniai, atsakydami į anketos klausimą, replikavo, kad grojama „*labai retai, mažai*”.

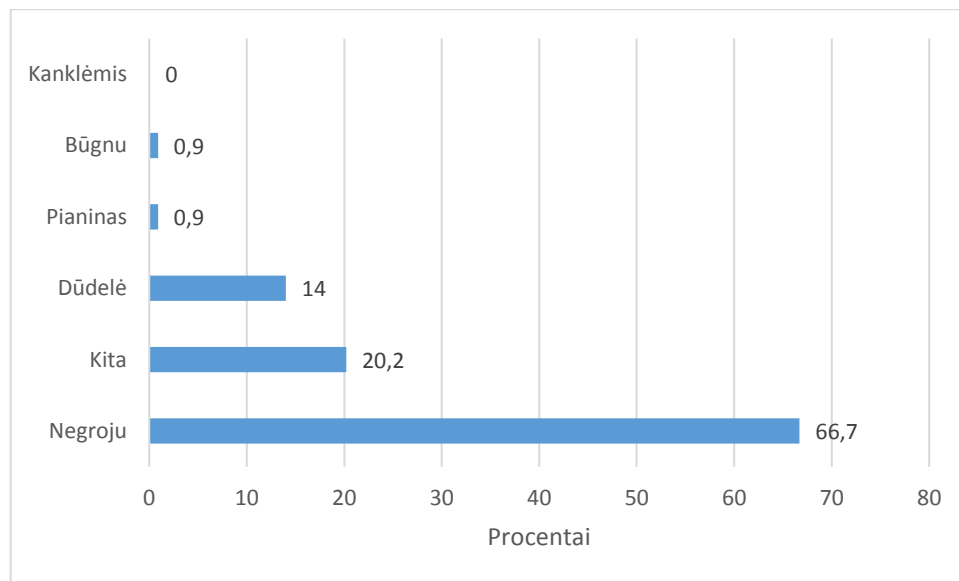
Atliekant tyrimą, norėta išsiaiškinti, kuri muzikinė veikla pamokos metu vaikams yra priimtinesnė, patrauklesnė. 3 paveiksle pateikti duomenys rodo mokinių preferencijas muzikinių veiklų atžvilgiu.

3 pav. **Tiriamųjų pasiskirstymas pagal labiausiai patinkančią veiklą muzikos pamokose (N=114)**

Atsakydami į šį klausimą, mokiniai galėjo pasirinkti daugiau negu vieną atsakymą. Gauti duomenys rodo, kad labiausiai patinkanti veikla muzikos pamokoje yra muzikos kūrinio klausymas (76,4 proc.). Tačiau iš atsakymų negalime sužinoti, ar mokytojas išsamiai pateikia muzikos klausymosi užduotis, ar vaikai tik klausosi muzikos kūrinį, ar ir analizuoja. 2 mokiniai pažymėjo punktą „kita“, tačiau neįvardijo, kokia ta veikla. Gali būti, kad šie mokiniai galvoje turėjo visai ne muzikinę veiklą, o, pavyzdžiui, namų darbų ruošimą. Reikėtų atkreipti dėmesį į mokinių skaičių, kuriems patinka groti muzikos instrumentais muzikos pamokoje. Tai tik 11 mokinių (9,6 proc.). Tai maža dalis, nes besimokančiųjų groti įvairiais instrumentais yra 34 respondentai.

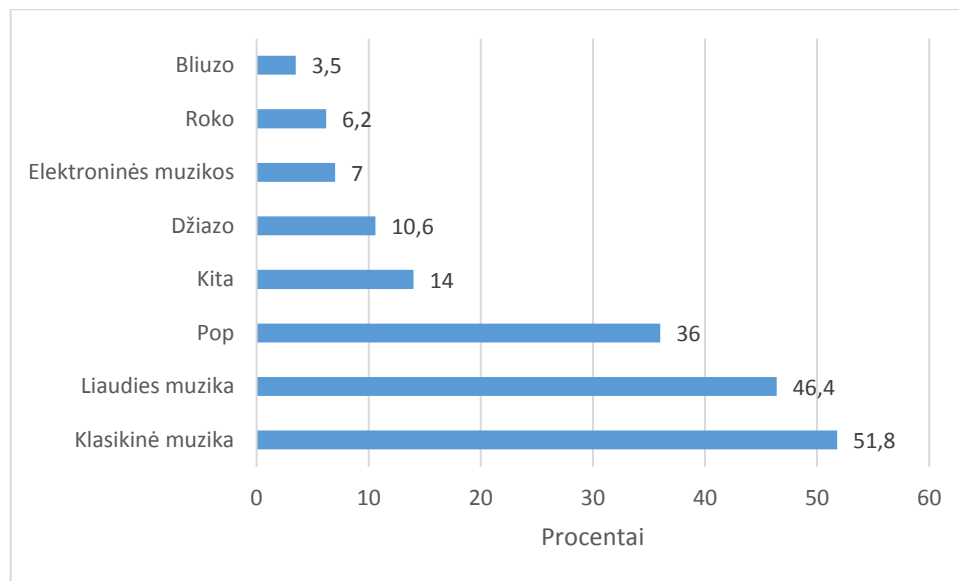
Kadangi muzikos pamokoje nėra galimybių mokytis groti tokiais sudėtingais instrumentais kaip smuikas ar saksofonas, tad buvo svarbu išsiaiškinti, kokiais instrumentais mokiniai yra groję muzikos pamokų metu. Rezultatai pateikti 4 paveiksle.

4 pav. **Tiriamųjų pasiskirstymas pagal instrumentus, kuriais yra groję muzikos pamokoje (N=114)**

Atsakydami į šį klausimą, mokiniai galėjo pasirinkti daugiau negu vieną atsakymą. Dažniausiai mokiniai pamokoje groja skudučiais (20,2 proc.), taip jie patys įrašė į punktą „kita“. Pamokoje taip pat mokiniai groja ir dūdelėmis. Remiantis gautais duomenimis galime teigti, kad dauguma mokinių muzikos pamokos metu negroja jokiais muzikos instrumentais (66,7 proc.). Tai rodo, kad mokytojai kažkodėl ignoruoja šią veiklą, nors grojimas paprastais instrumentais, tokiais kaip dūdelės, skudučiai ar kt., aktyvina mokinius, lavina tembrinę, intonacinę klausą, plečia akiratį. Tad tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad dauguma mokinių neturi žinių apie muzikos instrumentus. Galbūt šiuos rezultatus lėmė tai, kad pamoka trunka 45 min. ir per jas reikia suspėti įvykdyti įvairias muzikines veiklas: klausytis ir analizuoti muziką, mokytis muzikos teorijos, dainuoti, solfedžuoti, ritmuoti ir kt. Tad greičiausiai mokytis groti muzikos instrumentais pamokos metu neužtenka laiko.

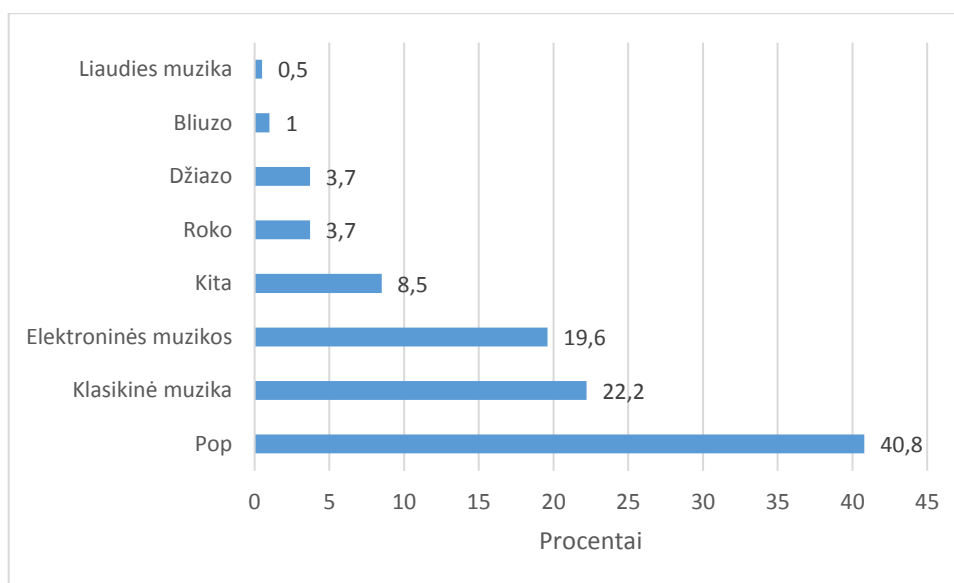
Norint atskleisti instrumentinės muzikos vietą muzikos klausymosi procese, respondentų buvo klausta, kokią muziką mokiniai dažniausiai klausosi muzikos pamokose. Rezultatai pateikti 5 paveiksle.

5 pav. Tiriamųjų informacija apie dažniausiai klausomą muziką pamokoje (N=114)

Atsakydami į šį klausimą, mokiniai taip pat galėjo pasirinkti daugiau negu vieną atsakymą. Gauti duomenys rodo, kad muzikos pamokoje klausoma įvairi muzika: ir lengvoji, ir džiazo, ir liaudies, ir klasikinė. Tačiau dažniausiai klausomasi klasikinės (51,8 proc.) ir liaudies muzikos (46,4 proc.). Tai greičiausiai lemia muzikinio ugdymo turinys, muzikos mokytojo klausymuisi parinkti kūriniai. Prie atsakymo „kita“ mokiniai įrašė „*Visokiausių kompozitorių ir jų melodijų*“, „*pagal temą*“, „*įvairios*“, „*ramios muzikos*“, „*tokios, kokios mokytojai patinka*“, „*visokios*“. Apibendrinami gautus rezultatus galime daryti prielaidą, kad besiklausantys klasikinės muzikos mokiniai turėtų žinoti rimtojoje muzikoje naudojamus instrumentus, suprasti instrumentinę muziką.

Tam, kad sužinotume, kokia muzika domina pačius respondentus, buvo klausta, kokią muziką mokiniai dažniausiai klausosi namuose. Rezultatai pateikti 6 paveiksle.

6 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, kokią muziką dažniausiai klausosi namuose (N=114)

Gauti duomenys rodo, kad dauguma vaikų namuose klausosi pop stiliaus muziką (51,8 proc.). Respondentai galėjo pasirinkti kelis atsakymus bei įrašyti savo atsakymą į punktą „kita“. Čia respondentai nurodė „*DubStep, Electro House, Kpop, Remix, Repo, Hard Bass, Lotynų amerikų muziką, įvairių*“. Gana neblogas rezultatas – 42 (22,2 proc.) mokiniai, mėgstantys namuose klausyti klasikinę muziką. Galbūt tam šiek tiek įtakos turi muzikos klausymosi turinys pamokų metu. Tačiau liaudies dainų vaikai nesiklauso, nors muzikos pamokose liaudies dainos klausomos gana dažnai. Siekiant atrasti sąsajas tarp mokymosi groti instrumentais ir mėgstamos klausytis muzikos, anketos buvo analizuotos būtent šiuo aspektu. Išanalizavus anketas pastebėta, kad mokiniai, kurie mokosi groti instrumentais, namuose klausia dažniausiai „pop“, perpus mažiau klausosi „klasikinės muzikos“ bei „elektroninės muzikos“. Tai neparodė, kad mokiniai, kurie groja muzikos instrumentais, linkę klausytis klasikinės muzikos.

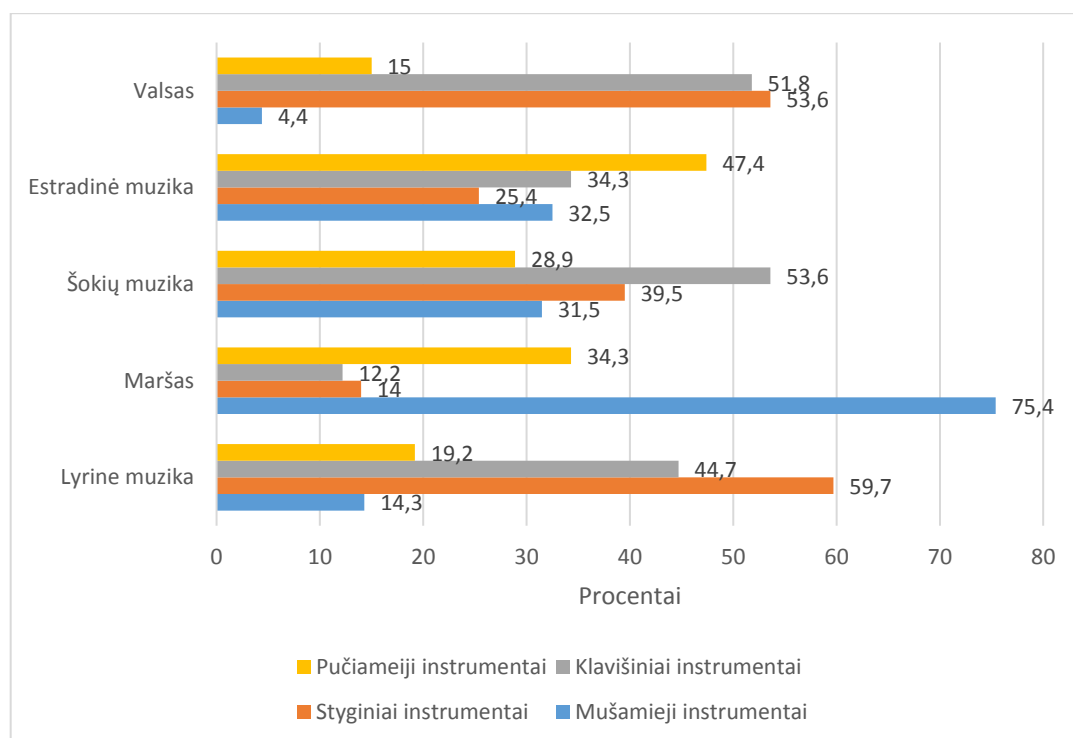
Kadangi tyrimu siekta išsiaiškinti respondentų požiūrį į instrumentinę muziką, buvo klausta, kokią muziką, vokalinę ar instrumentinę, mokiniai labiau mėgsta klausyti. Respondentų pasiskirstymas pagal klausomos muzikos rūšį pateiktas 4 lentelėje.

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal muzikos, kurią dažniausiai klauso, rūšį (N=114)

Muzikos rūšis	Mokinių skaičius	Procentai
Vokalinė	78	68,4
Instrumentinė	36	31,6
Iš viso	114	100

Gauti duomenys leidžia teigti, kad dauguma respondentų mėgsta klausyti vokalinę muziką (68,4 proc.). Šį pasirinkimą mokiniai argumentavo tokiais teiginiais: „man ji labiau patinka“, „man patinka klausytis kitų balsų ir man atrodo jos gražesnės“, „pop muziką atliekame be instrumentų“, „man patinka, kai dainuoja“, „man patinka, kai dainuoja, ir aš tada dainuoju“, „įdomiau“, „labiau patinka“, „dainuoju“, „maloniau klausytis“, „geriau skamba“, „gražūs balsai“, „tai man padeda išmolti įvairių kalbų ir dažnai sukelia emocijų“, „patinka klausytis ir nuramina“, „joje daugiau atrandu savęs“, „nepatinka klausytis instrumentų“, „nežinau“, „patinka klausytis žodžius ir juos išmolti“. Instrumentinė muzika labiau patinka trečdaliui respondentų. Šį pasirinkimą mokiniai arugmentavo tokiais teiginiais: „nes mane tai nuramina“, „man patinka ritmas be trukdžių“, „gražiau skamba“, „man patinka instrumentai“, „man patinka instrumentų garsai, gražiai skamba“, „ji gražiausia“, „labai gražu klausytis, kaip instrumentų garsai susijungia į vieną“, „gražiai gaunas, gražiai atlieka“, „man ji labiausiai patinka“, „patinka“, „geriausias išgaunamas garsas“, „garsas yra tikras, o ne kompiuteriu padarytas“, „man patinka muzikos garsai“, „maloniau klausytis“, „groju gitara“, „ji graži, lyriška“, „dainuojami žodžiai trukdo susikaupti“. Įdomu tai, kad mokiniai, kurie mokosi groti muzikos instrumentais, atsakė, kad instrumentinė muzika jiems labiau patinka nei vokalinė. Dalis besimokančių groti muzikos instrumentais nurodė, kad vokalinė muzika labiau patinkanti, įdomesnė, atpalaiduojanti, jiems malonu, kai gali dainuoti kartu.

Kiekvienas žmogus savyje turi kūrybiškumo „gyslelę“. Todėl paprašėme mokinius įsivaizduoti save kompozitoriais ir patiems parinkti instrumentus tam tikriems muzikos žanrams. Buvo siūlomi mokiniams geriausiai pažįstami žanrai: valsas, maršas, šokis, lyrinė, estradinė muzika. Gauti rezultatai pateikti 6 paveiksle.

6 pav. **Tiriamųjų nuomonė apie instrumentų tinkamumą atskiriems muzikos žanrams atlikti** (N=114)

Gauti duomenys rodo, kad atskiriems žanrams, tokiems, kaip estradinė, šokių muzika, atlikti tinka visos instrumentų grupės. Greičiausiai todėl, kad šie žanrai labai platus – nuo diskotekos iki liaudies muzikos. Tuo tarpu valsui, respondentų nuomone, labiausiai tinka styginiai (53,6 proc.) ir klavišiniai (51,8 proc.) muzikos instrumentai. Maršo muzikai mokiniai pasirinko panaudoti mušamuosius instrumentus (75,4 proc.). Pučiamieji instrumentai buvo mokinių pasirinkti perpus rečiau, nors ir pučiamieji instrumentai, ir mušamieji yra pagrindiniai maršo muzikos instrumentai. Lyrinei muzikai respondantai panaudotų styginius instrumentus (59,7 proc.). Įdomu būtų sužinoti, kas lėmė, kad lyrinė muzika mokiniams mažai asocijuojasi su klavišiniais muzikos instrumentais. Rezultatai rodo, kad atskiriems žanrams atlikti mokiniai rinkosi instrumentus ne iš vienos, o iš kelių muzikos instrumentų grupių. Šio klausimo atsakymų analizė parodė, kad mokiniai žino instrumentus, jų pagrindines savybes.

Tyrimo autoriui buvo svarbu sužinoti mokinių požiūrį į muzikos klausymąsi pamokoje, laisvalaikio, požiūrį į muzikos svarbą asmeniniame gyvenime, į muzikos esmę, turinį ir t.t. Respondentų prašyta įvertinti teiginius. Respondentų požiūris į muzikos klausymosi procesą pamokoje pateiktas 5 lentelėje, o apie muzikinius reiškinius – 6 lentelėje.

Respondentų požiūris į muzikos klausymosi procesą pamokoje (proc.) (N=114)

Teiginiai	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
Muzikos klausymasis pamokoje veikia mano muzikos klausymosi namuose skonį	10,5	17,5	18,5	31,6	21,9
Patinka klausytis muzikos pamokoje	41,2	43	5,3	7,9	2,6
Muzikos, kurią klausau pamokų metu, pasiklausau ir namuose	10,5	13,1	16,7	36	23,7
Muzikos klausymasis yra viena sudėtingiausių muzikos veiklų	2,6	5,3	19,3	26,3	46,5
Muzikos pamokoje kūrinį klausomės nuo pradžios iki pabaigos	7,9	18,4	17,5	43,9	12,3
Muzikos klausymasis užima svarbią vietą, reikšmę mano gyvenime	21,9	34,3	19,3	18,4	6,1
Mokytojas dažniausiai muzikos pamokoje siūlo paklausti tik kūrinio dalį, nedidelį fragmentą	22,8	35,1	29,8	7	5,3
Mokytojas, paaiškindamas kompozitoriaus sumanymą, padeda lengviau suprasti muziką	21,9	31,6	28,1	11,4	7

Išanalizavus tyrimo duomenis paaiškėjo, kad mokiniams patinka klausytis muzikos pamokoje, tačiau namuose muzikos, kurią girdi pamokų metu, klausosi nedaug mokinių. Iš to galėtume spręsti, kad pamokoje mokiniams patinka veikla, per kurią dažniausiai nereikia būti aktyviems, gali mąstyti apie savo vidines problemas ir pan. Kartu paaiškėjo mokinių nuomonė, kad muzikos klausymasis pamokoje neturi įtakos muzikos pasirinkimui namuose.

Mokiniai nesutinka, kad muzikos klausymasis yra sudėtinga veikla. Toks moksleivių atsakymas galbūt dėl to, kad mokiniai nėra linkę analizuoti muzikos kūrinius, dažnai muzika jiems tik kaip fonas. Taip pat reikia pastebėti, kad muzikos klausymosi veiklą respondentai laiko svarbia savo gyvenime.

Tyrimo duomenų analizė parodė situaciją muzikos klausymosi veikloje. Paaiškėjo, kad pamokų metu dažniausiai klausomi tik nedideli kūrinių fragmentai, atskiros dalys. Tai gali lemti pamokos laiko apribojimai, muzikos klausymosi turinys, programa. Na, o jei mokytojas paaiškina kompozitoriaus sumanymą, tai mokiniams muzika tampa suprantamesnė ir aiškesnė, vadinasi, muzikos programiškumas padeda suvokti muzikos kūrinį.

Respondentų nuomonė apie muzikinius reiškinius (proc.) (N=114)

Teiginiai	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
Muziką klausausi pagal nuotaiką	44,8	21,9	10,5	14	8,8
Muzika žmonėms sukelia emocijas	48,3	36,8	11,4	3,5	-
Labiausiai mėgstamas mano muzikos stilius – pop	32,5	21,9	14	21	10,6
Muzikoje yra svarbūs žodžiai	26,3	39,5	24,6	7	2,6
Muzikai reikalingas siužetas	11,4	21,1	53,5	10,5	3,5

Tyrimas parodė, kad daugiau kaip pusė respondentų muziką klausyti pasirenka pagal nuotaiką. Dauguma pripažįsta, kad muzika žmonėms sukelia emocijas. Respondentai patvirtino mokslinėje literatūroje rašytas mintis apie teigiamą muzikos poveikį žmogui. Reikia pastebėti, kad mokiniais muzikoje yra svarbūs žodžiai, tekstas. Nors į klausimą, „ar muzikai reikalingas siužetas?“, pusė respondentų nežinojo atsakymo. Gal mokiniai nesupranta, kas tai yra siužetas muzikoje? Tuo tarpu teiginys, kad labiausiai paauglių mėgstamas muzikos stilius yra pop muzika (juk ji dažniausiai yra vokalinė), patvirtina žodžių svarbą. Išsamiau paanalizavus atsakymus, pastebėta, kad ir instrumentais grojantys respondentai kaip mėgstamiausią išskiria pop muziką.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, ar muzikos instrumentų žinojimas gali padėti suprasti instrumentinę muziką. Duomenys pateikti 7 lentelėje.

Respondentų nuomonė apie instrumentų vietą muzikos pažinime (proc.) (N=114)

Teiginiai	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
Mokytojas visada per muzikos klausymosi veiklą atkreipia mokinių dėmesį, kokiais instrumentais atliekamas kūrinys	14,9	39,5	29,8	11,4	4,4
Klausydamasis muzikos kūrinių, atpažįstų įvairius muzikos instrumentus	15,8	47,4	19,3	14	3,5
Muzikos instrumentų žinojimas palengvina muzikos klausymąsi	18,4	25,4	30,7	16,7	8,8
Žinodamas instrumentus, galiu atpažinti kūrinius	14,9	23,7	35,1	17,5	8,8

Išanalizavus tyrimo duomenis, paaiškėjo, jog tam, kad mokiniai atpažintų muzikos instrumentus, girdėtų jų vedamą melodinę liniją, girdėtų skirtingus instrumentų tembrus, neapsieinama be mokytojo pagalbos. Kad mokytojai atkreipia mokinių dėmesį į skambančius instrumentus, patvirtino daugiau negu pusė respondentų ir tai koreliuojasi su respondentų teigimu, kad jie atpažįsta įvairių muzikos instrumentų skambėjimą. Mokiniai žino apie naujus muzikos instrumentus, tačiau žinios yra paviršutiniškos, jie žino, kaip tas instrumentas atrodo ar vadinasi, tačiau negeba jų atpažinti, atskirti tembrų, skambėjimo specifikos.

Nemaža dalis moksleivių mano, kad instrumentų žinojimas palengvina muzikos klausymąsi bei padeda atpažinti muzikos kūrinį, tačiau trečdaliui respondentų pastarieji teiginiai buvo nesuprantami. Galbūt jie tiesiog neturi patirties pritaikyti šias savo žinias praktikoje. Pastebėta, kad žinant muzikinio instrumento specifiką, lengviau atpažinti kūrinius. Galima daryti prielaidą, kad mokiniai nesuvokia, kaip instrumentas padės atpažinti kūrinio melodijos.

Apibendrinę tyrimo duomenis galime teigti, kad kiekvienoje klasėje instrumentais mokosi groti tik po kelis mokinius. Jie dažniausiai groja pianinu, fleita, gitara. Muzikinės veiklos patirties dauguma respondentų yra įgiję dainuodami. Kaip pastebėta, muzikos pamokoje mažai yra grojama muzikos instrumentais, o daugiau dainuojama, klausoma muzikos ir mokomasi teorijos. Turbūt dėl to, respondentai įvardijo dainavimą ir muzikos klausymąsi kaip labiausiai patinkančias veiklas. Apibendrinus pastebėta, kad respondentams labiausiai patinka klausyti pop muziką ir ypač vokalinę, kad, jų nuomone, muzika turi turėti žodžius, kelti emocijas. Dauguma mokinių teigia, kad jie pažįsta muzikos instrumentus ir gebėtų juos atpažinti klausydami muzikos kūrinį. Reikia pastebėti, kad mokiniams, besimokantiems groti instrumentais, taip pat labiausiai patinka pop muzika.

IŠVADOS

1. Instrumentinės muzikos raidai didelę įtaką darė instrumentų tobulėjimas, naujų instrumentų atsiradimas. Kiekvienoje epochoje dominavo skirtingi instrumentai ir instrumentinės muzikos žanrai. Instrumentinė muzika ypač išpopuliarėjo Renesanso laikotarpiu. Šio laikotarpio kompozitorių kūryboje instrumentiniai kūriniai užėmė svarbesnę vietą nei vokalinė muzika.
2. Išanalizavus vadovėlius, pastebėta, kad E. Balčytis instrumentinių kūrinių muzikos klausymuisi skiria nemažą dėmesį, aptaria ir liaudies instrumentus, kuriais dažniausiai pritariama liaudies dainoms. R. Malikėnienės vadovėliuose plačiai pristatomos muzikinės veiklos, tačiau didesnis dėmesys skiriamas dainai bei teorinės medžiagos mokymui, nei muzikos klausymuisi ar muzikos instrumentų pažinimui.
3. Muzikos klausymosi veikla yra viena iš sunkesnių veiklų pamokoje. Ypač sudėtinga mokiniams yra suprasti instrumentinę muziką. Muzikos klausymą tikslinga pradėti nuo muzikos instrumentų pažinimo – tai praturtina muzikos girdėjimą ir sustiprina suvokimą. Muzikos klausymosi veiklai efektyvinti rekomenduojama taikyti kuo įvairesnius metodus. Metodų poveikis priklauso nuo jų tinkamo parinkimo, pateikimo, nuo pedagogo pasiruošimo ir gebėjimo sudominti.
4. Apibendrinus tyrimą galima teigti, kad pamokoje muzikos klausymasis yra pagrindinė veikla, kad pamokoje dažniausiai klausomasi klasikinės bei liaudies muzikos. Instrumentinės muzikos kūrinių mokykloje yra klausomasi, mokytojai atkreipia dėmesį į muziką atliekančius instrumentus, todėl didžioji dalis mokinių teigia, kad jie instrumentus žino ir juos atpažintų pagal tembrą ir skambesį. Tuo tarpu mokiniams namuose labiau patinka klausytis pop muziką, ypač tą, kurioje vyrauja vokalas. Net ir tie mokiniai, kurie mokosi groti muzikos instrumentais, yra linkę klausytis pop stiliaus muzikos kūrinių. Respondentai teigia, kad muzika jiems suprantamesnė tada, kada jiems yra paaiškinamas kompozitoriaus užmanymas.

LITERATŪRA

1. Balčytis E., (2002). *Muzika 5*. Kaunas: Šviesa.
2. Balčytis E., (2002). *Muzika 6*. Kaunas: Šviesa.
3. Balčytis E., (2002). *Muzika 7*. Kaunas: Šviesa.
4. Balčytis E., (2002). *Muzika 8*. Kaunas: Šviesa.
5. Balčytis E., (1986). *Muzikos mokymo IV-VII klasėje pagrindai*. Kaunas: Šviesa
6. Baptiste Renee L., Agustin Ma. Zenia., (2009). Folk-Song Preferences of Music Students in Middle High. *Kodaly Envoy*.
7. Fetto J., (2002/2003). Young Listeners. *American Demographics*. Nr. 24, p. 11.
8. Fiedler D., Spychiger M., (2017). Measuring „Musical Self-Concept“ Throughout the Years of Adolsence with MUSCI_youth: Validation and Adjustment of the Musical Self-Concept Inquiry (MUSCI) by Investigating Samples of Students at Secondary Education Schools. *Psychomusicology: Music, Mind, and Brain*. Nr. 27, p. 167-179.
9. Girdzijauskas A., (2012). *Muzikos klausymo metodai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
10. Girdzijauskienė R., (2009). Aukštesniųjų klasių mokinių kūrybinių gebėjimų ugdymo muzikuojant, kuriant, klausant, apibūdinant ir vertinant muziką ypatumai. *Kūrybos erdvės Nr. 10*, p. 8–18.
11. Hines M., McFerran Katrina S., (2014). Metal made me who I am: Seven adult men reflect on their engagement with metal music during adolescence. *Instrumental Journal of Community Music*. Nr. 7, p. 205-222.
12. Katkus D., (2013). *Muzikos atlikimas: istorija, teorijos, stiliai, interpretacijos*. Vilnius: Tyto alba.
13. Kratus J., (2017). Music Listening is Creative. *Music Educators Journal*. Nr. 103, p. 46-51.
14. Malikėnienė R., (2010). *Muzikos labirintai*. Kaunas: Šviesa.
15. Malikėnienė R., (2011). *Muzikos labirintai VI*. Kaunas: Šviesa.
16. Malikėnienė R., (2012). *Muzika VII*. Kaunas: Šviesa.
17. Malikėnienė R., (2014). *Muzika VIII*. Kaunas: Šviesa.
18. Malcolm B., (1995). *Values of Art. Pictures, Poetry and Music*. London: The Penguin Books.
19. Moseley R., (2006). Is There Only Juan Brahms?. *Journal of the Royal Musical Association*. Nr. 131, p. 160-175.

20. Nowak R., (2016). Music Listening Activities in Digital Age. *Leonardo Music Journal*. Nr. 26 p. 20-23.
21. Palmer James K., (2017). Humorous Script Oppositions in Classical Instrumental Music. *Music Theory Online*. Nr. 23, p. 1-38.
22. Rowat M., (2012). *The Origins and Roles of Instrumental Music in the Operas of Richard Strauss*.
23. Ruud E., (1997). Music and quality of life. *Nordic Journal of Music Therapy*. Nr. 6, p. 113-18.
24. Sakadolskienė E., (2012). *Muzikos kūrinys, kaip vaizdinys: priemonė muzikos klausymuisi*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
25. Snyder B., (2001). *Music and Memory: An Introduction*. Cambridge: The MIT Press.
26. Travis R., (2013). Rap Music and the Empowerment of Today's Youth. Evidence in Everyday Music Listening, Music Therapy, and Commercial Rap Music. *Child & Adolescent Social Work Journal*. Nr. 30, p. 139-167.
27. Urniežius R., (2001). *Instrumentuotė ir orkestruotė: pažintinė knyga*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
28. William E. Caplin. (1998). *Classical Form: A Theory of Formal Functions for the Instrumental Music of Haydn, Mozart, and Beethoven*. New York: Oxford University Press.
29. Wuytack J., Palheiros Boal G., (2009). *Aktyvus muzikos klausymasis ir muzikograma*. Iš L. Stašinskienė (red.) *Vaiko muzikos pasaulis*. Vilnius: Kronta.

PRIEDAI

Gerb. Respondente,

Esu Šiaulių universiteto ketvirto kurso Muzikos pedagogikos programos studentas, atlieku tyrimą, kuriuo siekiu išsiaiškinti instrumentinės muzikos reikšmę jaunimo gyvenime bei ugdymo procese. Anketa yra anoniminė, ši informacija bus naudojama tik bakalauro darbe, rezultatų analizei. Iš anksto dėkoju už atsakymus.

1. Kokia jūsų lytis?

- Vyras
- Moteris

2. Koks jūsų amžius? (įrašyk)

.....

3. Kelintoje klasėje dabar mokaisi? (įrašyk)

.....

4. Ar mokaisi groti koku nors instrumentu?

- Pianinu
- Kanklėmis
- Gitara
- Birbyne
- Trimitu
- Saksofonu
- Smuiku
- Negroju
- Kita.....

5. Ar esi dainavęs arba grojęs kokiam nors muzikiniame renginyje mokykloje ar už jos ribų?

- Taip, dainavau
- Taip, grojau
- Ne
- Taip, dainavau ir grojau

6. Kokios muzikinės veiklos vyksta muzikos pamokoje tavo mokykloje? (*pasirink visus tinkamus atsakymus*)

- Dainavimas
- Grojimas instrumentu
- Solfedžiavimas
- Ritmavimas
- Muzikos teorija
- Muzikos klausymas

7. Kokia muzikinė veikla tau labiausiai patinka muzikos pamokose?

- Klausytis muzikos kūrinių
- Dainuoti dainas
- Mokyti muzikos teorijos
- Groti muzikos instrumentais
- Solfedžiuoti
- Atlikti ritmą
- Kita.....

8. Kokiais muzikos instrumentais jūs grojate muzikos pamokoje? (*pasirink visus tinkamus atsakymus*)

- Dūdele
- Pianinu
- Kanklėmis
- Būgnu
- Negroju
- Kita.....

9. Kokia muziką dažniausiai klausotės muzikos pamokoje?

- Liaudies muzikos
- Roko
- Klasikinės muzikos
- Džiazo
- Bliuzo
- Elektroninės muzikos
- Pop
- Kita.....

10. Kokia muziką dažniausiai klausaisi namuose?

- Liaudies muzikos
- Roko
- Klasikinės muzikos

- Džiazo
- Bliuzo
- Elektroninės muzikos
- Pop
- Kita.....

11. Kokios rūšies muziką tu dažniausiai klausai? Kodėl?

- Instrumentinę, nes.....
- Vokalinę, nes.....

12. Kokius instrumentus gebi atpažinti klausydami muzikos? (kryželiu X pažymėk pasirinktą atsakymą)

Styginiai	Smuikas	Violončelė	Kontrabosas	Altas
Mušamieji	Bongas	Timpanas	Trikampis	Būgnas
Pučiamieji	Klarnetas	Trambonas	Kornetas	Fleita
Klavišiniai	Fortepijonas	Akordeonas	Sintezatorius	Klavesinas

13. Įsivaizduok, kad esi kompozitorius, kokius instrumentus pasirinktum atlikti muziką?

(kryželiu X pažymėk pasirinktą atsakymą)

Instrumentai	Mušamieji instrumentai	Styginiai instrumentai	Klavišiniai instrumentai	Pučiamieji instrumentai
Muzika				
Lyrinė muzika				
Maršas				
Šokių muzika				
Estradinė muzika				
Valsas				

14. Įvertink pateiktus teiginius (kryželiu X pažymėk pasirinktą atsakymą)

Teiginiai	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
Muzikos klausymasis pamokoje lemia mano muzikos klausymosi namuose skonį					
Patinka klausytis muzikos pamokoje					
Muzikos, kurią klausau pamokų metu, pasiklausau ir namuose					
Mokytojas visada per muzikos klausymosi veiklą atkreipia mokinių dėmesį, kokiais instrumentais atliekamas kūrinys					
Klausydamasis muzikos kūrinių, atpažįstu įvairius muzikos instrumentus					
Muzikos instrumentų žinojimas palengvina muzikos klausymąsi					
Muziką klausausi pagal nuotaiką					
Muzika žmonėms sukelia emocijas					
Muzikos klausymasis yra viena sudėtingiausių muzikos veiklų					
Muzikos pamokoje kūrinius klausomės nuo pradžios iki pabaigos					
Labiausiai mėgstamas mano muzikos stilius – pop					
Muzikos klausymasis užima svarbią vietą, reikšmę mano gyvenime					
Žinodamas instrumentus, galiu atpažinti kūrinius					
Mokytojas dažniausiai muzikos pamokoje siūlo paklausti tik kūrinio dalį, nedidelį fragmentą					
Muzikoje yra svarbūs žodžiai					
Muzikai reikalingas siužetas					
Mokytojas, paaiškindamas kompozitoriaus sumanymą, padeda lengviau suprasti muziką					

Nuoširdžiai dėkoju už jūsų sugaištą laiką!